

HENGELLINEN MUSIIKKI LAPSEN
KOKONAISVALTAISEN KEHITYKSEN
TUKENA KRISTILLISESSÄ PÄIVÄKODISSA

Kaisa Kiiski ja
Henna Laakkonen
Opinnäytetyö, syksy 2011
Diakonia-ammattikorkeakoulu,
Diak Etelä, Helsinki
Diakonisen sosiaalityön suuntautumis-
vaihtoehto
Sosionomi (AMK) +
diakonin virkakelpoisuus
ja lastentarhanopettajan
pätevyys

TIIVISTELMÄ

Kiiski, Kaisa & Laakkonen, Henna. Hengellinen musiikki lapsen kehityksen kokonaisvaltaisena tukena kristillisessä päiväkodissa. Helsinki, syksy 2011, 51s., 5 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Etelä, Helsinki. Sosiaalialan koulutusohjelma. Diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + diakonin virkakelpoisuus sekä lastentarhanopettajan pätevyys.

Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus, jossa tutkimme hengellisen musiikin käyttöä kolmessa kristillisessä päiväkodissa. Tutkimuksemme on osa Virsitutkimushanketta, joka on Helsingin ja Itä-Suomen yliopistojen teologisten tiedekuntien, Sibelius-Akatemian ja Diakonia-ammattikorkeakoulun yhteinen tutkimusprojekti. Yhteistyökumppaneina meillä oli kolme kristillistä päiväkotia pääkaupunkiseudulta: Päiväkoti Agape, päiväkotia Eskimo ja päiväkotia Petra. Työmme kohderyhmäksi rajasimme esiopetusikäiset lapset.

Tutkimuksemme tarkoitus oli selvittää hengellisen musiikin käyttöä kristillisessä varhaiskasvatuksessa kokonaisvaltaisen kasvun tukena. Opinnäytetyömme sisällössä toimme esille, kuinka tärkeä osa hengellinen musiikki on uskontokasvatusta. Aineistonkeruun menetelminä käytimme haastattelua ja havainnointia. Havainnoimme päiväkotien musiikkihetkiä ja haastattelimme pienlapsiryhmiä sekä päiväkotien työntekijöitä. Teoriaosuudessa tarkastellaan varhaiskasvatusta ja sen asiakirjoja, uskontokasvatusta, esiopetuksen orientaatioita, lapsen psykologista – ja liikunnallista kehitystä, varhaisiän musiikkikasvatusta sekä hengellistä musiikkia.

Tutkimusaineiston pohjalta saimme selville, että kristillisissä päiväkodeissa hengellinen musiikki on monipuolisesti esillä sekä vahvasti läsnä arjessa. Haastatteluiden ja havaintojen pohjalta voimme todeta hengellisen musiikin olevan merkityksellisenä osana uskontokasvatuksessa. Teoria tukee tutkimusaineistoa, jonka perusteella voimme todeta hengellisen musiikin tukevan lapsen kokonaisvaltaista kehitystä.

Asiasanat: varhaiskasvatus, esiopetus, päivähoito, kristillinen päiväkotia, hengellinen musiikki, uskontokasvatus, varhaisiän musiikkikasvatus, laadullinen tutkimus

ABSTRACT

Kiiski, Kaisa and Laakkonen, Henna.

Spiritual music supporting development of children in Christian kindergartens. 51 p., 5 appendices. Language: Finnish. Helsinki, Autumn 2011.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Diaconal Social Work and Education. Degree: Bachelor of Social Services.

This thesis was a qualitative research on the use of spiritual music in three Christian kindergartens. The purpose of the study was to examine the use of spiritual music in Christian early childhood education supporting a comprehensive development.

The research was done through oral interviews with 13 children and written ones with the employees of the kindergarten and by observing the use of spiritual music during the music sessions. The children were interviewed in groups of 3-4; all in all 4 interviews were conducted. The employees were interviewed in writing due to their busy schedules. We emailed the research questions to the kindergartens and all the employees of each kindergarten completed the questions together. The theoretical framework in this study consisted of early childhood education and documents related to it as well as religious education, pre-school orientation, children's psychological and motoric development, early childhood musical education and religious music.

Based on this study we concluded that in Christian kindergartens spiritual music was used by the kindergartens in multiple ways and was strongly present in everyday life. From the data gathered from the interviews and observations we can conclude that spiritual music is a significant part of religious education. Theory supports our research findings, which leads us to conclude that spiritual music has a strong influence in the comprehensive development of children and in religious education.

Keywords: early childhood education, Christian kindergarten, religious music, religious education

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	6
2	ESIKOULUIKÄINEN LAPSI	7
2.1	Lapsen psykologinen kehitys	7
2.2	Lapsen liikunnallinen kehitys	8
2.3	Lapsen uskonnollinen kehitys	9
3	VARHAISKASVATUS	11
3.1	Varhaiskasvatussuunnitelma	11
3.2	Päivähoito	11
3.3	Esiopetus	12
4	VARHAISKASVATUKSEN USKONTOKASVATUS	14
4.1	Uskontokasvatus	14
4.2	Esiopetuksen uskontokasvatus	15
4.3	Eettinen orientaatio ja uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio	17
4.4	Esteettinen orientaatio	18
5	LAPSI JA MUSIIKKI	19
5.1	Musiikki kokonaisvaltaisena vaikuttajana	19
5.2	Varhaisiän musiikkikasvatus	20
5.3	Lasten hengellisen musiikin historia Suomessa	21
5.4	Hengellisen musiikin käyttö	22
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	24
6.1	Tutkimuskysymys ja toimintaympäristö	24
6.2	Aineistonkeruumenetelmät	26
6.2.1	Tutkimusaineiston koonti	26
6.2.2	Haastattelut	27
6.2.3	Havainnointi	29
7	TUTKIMUSTULOKSET	30
7.1	Aineiston analyysi	30
7.2	Työntekijöiden haastattelu	31
7.3	Musiikkihetkien havainnoinnit	32
7.4	Lasten kokemuksia hengellisestä musiikista	34
7.5	Johtopäätöksiä ja pohdintaa tutkimustuloksista	36
7.6	Tutkimuksen luotettavuus	39
8	POHDINTA	41

8.1 Tutkimuksen eettisyys.....	41
8.2 Hengellinen musiikki päiväkodissa	42
8.3 Ammatillinen kehittyminen	44
LÄHTEET.....	46
LIITE 1 Työntekijöiden haastattelukaavake	52
LIITE 2 Lensi maahan enkeli- virsi	53
LIITE 3 Lasten haastattelukysymykset.....	54
LIITE 4 Musiikkihetken havainnointikaavake	55
LIITE 5 Suostumuslomake	58

1 JOHDANTO

Ystävä sä lapsien, katso minuun pienehen. Minne käynkin maailmassa, sinä olet hoitamassa. Onni täällä vaihtelee, taivaan Isä suojelee. (Virsi 492.)

Kokonaisvaltaisuus lapsen kasvatuksessa on tärkeää. Lapsen tulisi saada kokea mahdollisimman monipuolisesti maailmaa kehittyessään. Haluamme tuoda opinnäytetyössämme esille hengellisen musiikin merkityksen lapsen kokonaisvaltaisessa kehityksessä. Hengellinen musiikki ja sen kokeminen on yksilöllistä. Monet kauniit hengelliset laulut auttavat oppimaan laulujen sanojen kautta tärkeitä asioita uskosta ja elämästä, kuten edellä mainitun virren sanoista voi havaita.

Opinnäytetyömme yhteistyökumppaneina meillä on kolme kristillistä päiväkotia ja niiden esiopetusryhmät, eli pääsääntöisesti 6-vuotiaat lapset. Tutkimuksemme aiheena on hengellisen musiikin käyttö kristillisten päiväkotien varhaiskasvatuksessa kokonaisvaltaisena vaikuttajana. Miten hengellisen musiikin käyttö näkyy kristillisen päiväkodin arjessa? Millaisia kokemuksia ja ajatuksia lapsille herää hengellisestä musiikista? Kuinka hengellinen musiikki tukee uskontokasvatusta kristillisessä päiväkodissa?

Aihe on mielestämme tärkeä ja ajankohtainen, eikä siitä ole tehty aikaisemmin monia tutkimuksia. Olemme löytäneet aikaisempia opinnäytetöitä, joiden aiheet ovat lähellä omaamme. Maria Vuorialho teki vuonna 2006 opinnäytetyön otsikolla Musiikki alle kouluikäisen lapsen uskontokasvatuksen tukena: Kiitoslaulu soi! -vihkonen kasvattajalle. Opinnäytetyö on produktio, jossa on tehty lauluvihkonen antamaan ohjeita lasten kanssa työskenteleville hengellisen musiikin käytöstä uskontokasvatuksessa. Toinen aiheitamme lähellä oleva opinnäytetyö on Annukka Halmetojan, Nana Luukkasen ja Heidi Mannerin vuonna 2008 valmistunut opinnäytetyö Haistellen, maistellen ja körötellen: toiminnallisia hartauksia seurakuntien perhekerhoille. Työn teoriaosuudessa perehdyttiin samoihin aihealueisiin, kuten lapsen uskon maailmaan sekä hartauden olemuksessa tuotiin esille musiikin merkitys lapselle.

2 ESIKOULUIKÄINEN LAPSI

2.1 Lapsen psykologinen kehitys

Lapsen psykologinen kehitys kuuluu olennaisena osana lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen. Esikouluikäisen lapsen psykologista kehitysprosessia kutsutaan keskilapsuudeksi ja sen aika kestää 6-7 vuoden iästä 12-vuotiaaksi. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2010, 70–71.) Keskilapsuuden aikana lapsen ajatukset, kieli, tunteet ja käyttäytyminen ovat vahvasti yhteydessä toisiinsa (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen, 2009, 49). Varhaislapsuudesta siirtyminen keskilapsuuteen tapahtuukin kehityksen kaikilla alueilla siten, että kognitiivisessa, sosiaalisessa ja biologisessa kehityksessä tapahtuvat muutokset yhdistyvät ja tekevät yhdessä kehityksen mahdolliseksi (Nurmi ym. 2010, 71).

Lapsen kognitiivisen ja emotionaalisen kehityksen esioperationaalinen kausi sisältää lapsen varsinaisen ajattelun kehittymisen (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 49). Kognitiivinen kehitys näkyy lapsessa aktiivisuutena ja tiedonhaluna sekä lapsen sisäisen oppimismotivaation rakentumisena (Nurmi ym. 2010, 121). Esikouluun ja kouluun siirtyminen saattaa vaikuttaa lapsen kognitiiviseen ja sosioemotionaaliseen kehitykseen. Keskilapsuuden aikana lapsi siirtyy laajempiin sosiaalisiin konteksteihin ja lapsen sosiaalinen kehitys ilmenee vertaissuhteiden ja niiden tärkeyden selvänä kasvuna. (Nurmi ym. 2010, 71–72, 121.)

Keskilapsuuden aikana lapsen elämässä sekä lapsen ja aikuisen välisissä suhteissa tapahtuu tärkeitä muutoksia (Nurmi ym. 2010, 70). Lapsen kasvatusympäristöllä ja -ilmapiirillä on tärkeä merkitys lapsen kehityksessä. Äärimmilleen vedetyt rajat saattavat vaikuttaa haitallisesti lapsen kehitykseen. (Dunderfelt 1990, 81.) Keskilapsuudessa on tärkeää, että lapselle kehittyy myönteinen minäkäsitys, sillä se auttaa lasta selviytymään huonommuuden ja alemmuuden tunteiden käsittelyssä. (Nurmi ym. 2010, 71.)

2.2 Lapsen liikunnallinen kehitys

Tuomme tutkimuksessamme esille lapsen liikunnallisen kehityksen, sillä näemme sen olevan yhtenä osa-alueena lapsen kokonaisvaltaisessa kehityksessä. Lapsen liikunnallinen kehitys etenee vaiheittain ja se on liikkumisen sekä karkea- ja hienomotoriikan kehittymistä (Järvinen ym. 2009, 49). Keskilapsuuden alku on kehityksellinen siirtymä, jonka aikana lapsen biologinen ja kognitiivinen kehitys mahdollistavat lapsen toimimaan itsenäisemmin ja ottamaan vastuuta omasta toiminnastaan. Keskilapsuuden aikana tapahtuvat muutokset lapsen fyysisessä kasvussa, aivojen rakenteiden ja toiminnallisten piirteiden kehityksessä sekä motorisissa taidoissa vaikuttavat lapsen toimintaan. (Nurmi ym. 2010,71–72.)

Biologinen kehitys tapahtuu aivotoimintojen kehittymisenä ja fyysisten voimavarojen kasvuna (Nurmi ym. 2010, 70). Lapsen fyysinen kehitys sisältää ihmisen solujen, elimien, luiden ja lihaksien kasvamisen. Esikouluikäinen lapsi on aktiivinen liikkuja ja harjoittelee aktiivisesti esimerkiksi juoksua, hyppyä, tasapainoa ja muita koko kehon liikkeitä. (Järvinen ym. 2009, 49.) Monipuolinen liikkuminen on lapsen hyvinvoinnin kannalta tärkeää ja se auttaa lasta tutustumaan itseensä, toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Liikunta lisää lapsen tietoisuutta omasta kehostaan ja sen hallinnasta. Tämä luo pohjaa lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja terveen itsetunnon kasvulle. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 22–23).

Lapsi ilmentää itseään ja asioita liikunnallisesti sekä draamallisesti. (Kangasmaa, Petäjä & Vuorelma 2008b, 44). Hän voi käsitellä uusia asioita esimerkiksi leikin, musiikin, liikunnan ja draaman avulla. Erilaisten ilmaisujen avulla lapsi voi oivaltaa uskonnollisia asioita sekä oppia omaan elämäänsä liittyviä asioita. (Päivähoidon uskontokasvatus 2011, 6.) Uskonnollisissa kokemuksissa tunne, toiminta, elämys, ymmärrys ja mielikuvitus vaikuttavat lapsen ajattelun kehitykseen kokonaisvaltaisesti (Kangasmaa, Petäjä & Vuorelma 2008b, 44).

2.3 Lapsen uskonnollinen kehitys

Lapsen uskonnollinen kehitys on sidoksissa lapsen muuhun kehitykseen. Lapsi kehittyy kokonaisvaltaisesti. (Kangasmaa, Petäjä & Vuorelma 2008b, 43.) Esi-merkiksi minäkuva, ihmiskuva sekä jumalakuva kehittyvät lapsella samanaikaisesti (Luukkonen 1997, 45). Uskonnolliseen kehitykseen tarvitaan aina vuorovaikutusta. Lapsen uskonnollisen kehityksen pohjana ovat lapsen kokemukset olla hyväksytty ja rakastettu aikuisen silmissä (Luukkonen 1997, 45). Uskonnolliseen kehitykseen vaikuttavat sekä emotionaaliset että kognitiiviset tekijät. Emotionaalisuuden merkitys korostuu mitä pienempi lapsi on. (Kangasmaa, Petäjä & Vuorelma 2008b, 43.)

Lapsen ymmärrys uskonnollisista asioista liittyy aluksi hänen omiin kokemuksiinsa. Tämä on tärkeä vaihe, koska se luo pohjaa syvemmälle ajattelulle ja uskonnollisen vakaumuksen syntymiselle (Luukkonen 1997, 44). Lapsen on tärkeää kokea ja aistia elämyksiä ensimmäisinä ikävuosinaan (Kangasmaa, Petäjä & Vuorelma 2008b, 43). Lapsen ymmärrys uskonnollisista asioista on hänen oman elämäkokemuksensa varassa ja hän ymmärtää asiat kokemuksiensa kautta. Tärkeää on kuunnella lasta ja olla hänelle tukena kysymysten äärellä. (Luukkonen 1997, 44.) Aina ei tarvitse osata vastata oikein, riittää kun on rehellinen vastauksissaan (Hietamäki 2011, 14). Lapsen myöhemmälle uskonnolliselle kehitykselle luo pohjaa uskonnollisiin asioihin tutustuminen, niiden nimeäminen sekä toistaminen ja kokeminen. Nämä varhaisessa lapsuudessa saadut kokemukset vaikuttavat aikuisuuteen asti. (Kangasmaa, Petäjä & Vuorelma 2008b, 43.)

Kolmevuotiaasta eteenpäin lapsen kehitys ja kasvu on nopeaa. Lapsi ajattelee konkreettisesti ja tavoittaa jo symbolisen tason. Lapsi rakentaa omaa elämää, eikä vain jäljittele sitä muilta. Jumalan erottaminen satuolennosta sekä rukouksen merkityksen ymmärtäminen luonnistuvat. Lapsi käy asioita läpi laulujen, kertomusten, musiikin, runojen, draaman, pelien ja leikkien kautta. Ne auttavat lasta ymmärtämään uskonnon sisältöä. Pyhyiden kokeminen tulee lapsen omien kysymysten, mielteiden sekä ajatusten kautta. Lapsi elää tässä ja nyt. Hetkessä eläminen on tärkeää, sen kautta koetaan ja opitaan paljon. (Kangasmaa, Petäjä & Vuorelma 2008b, 44.)

Lähestyessään kouluikä lapsi on itsenäisempi ja pystyy toimimaan myös ilman aikuista useammassa tilanteissa (Kangasmaa, Petäjä & Vuorelma 2008b, 44–45). Jumalakuva esikouluikäisellä lapsella on häilyvä. Tällöin hänen on vaikeaa vielä ilmaista ajatuksiaan sanallisesti sekä kuvallisesti. (Räsänen 2001, 93.) Lapsi haluaa päästä selville eri asioiden ja ilmiöiden yhteyksistä. Perimmäisten asioiden selvittäminen on tärkeää 5-6-vuotiaille. Esimerkiksi lapsi pohtii kuolemaa ja sen syitä. Lapsi uskoo, että kaikella on tarkoituksensa. Hän uskoo, myös saavansa kaikkeen selityksen ja vastuksen. Keskustellessaan vaikeista asioista aikuisen kanssa lapsi luo pohjaa omaan tunne-elämäänsä. (Kangasmaa, Petäjä & Vuorelma 2008b, 44–45.)

3 VARHAISKASVATUS

3.1 Varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista vuorovaikutusta ja toimintaa (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11). Varhaiskasvatussuunnitelma on valtakunnallinen ja se ohjaa kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja yhteiskunnan järjestämässä ja valvomassa varhaiskasvatuksessa. Sen perustana ovat valtioneuvoston hyväksymät varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset. Kunnat saavat muokata varhaiskasvatuksen perusteiden pohjalta palvelujen toteutumisesta ja omassa suunnitelmassaan selkeyttää tärkeät sisällöt ja toimintatavat. Varhaiskasvatus on yhteydessä kulttuuriin ja yhteiskuntaan sekä niiden muutoksiin. Osaltaan varhaiskasvatuksen tehtävä on pyrkiä tekemään entistä parempaa yhteiskuntaa ja maailmaa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 7–8.)

3.2 Päivähoito

Laki lastenpäivähoidosta tuli Suomeen vuonna 1973 (Laki lasten päivähoidosta 1973, 1 & 2 §). Lain myötä päivähoito määriteltiin kaikille sitä tarvitseville lapsille mahdolliseksi sosiaalipalveluksi. Suomessa päiväkotien aatepohja on perustunut hyvin pitkälle kristilliselle arvopohjalle. Lasten kasvatukseen kuului kristillisiin tapoihin ja juhliin tutustuminen, Raamattuun tutustuminen sekä rukoukset ja hengelliset laulut. (Kallioniemi 2008, 10.)

Vuonna 1989 YK:n yleiskokouksessa hyväksyttiin sopimus lapsen oikeuksista. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia. YK:n laki lasten oikeuksista määrittää hyvin paljon päivähoidonkin lakia. Sopimuksessa luetellaan lasten ihmisoikeudet sekä asetetaan valtiolle ensisijainen vastuu toteuttaa ne. Sopimus jakautuu neljään osaan: syrjimättömyyteen, lapsen edun huomioimiseen,

oikeutettuun elämään ja kehittymiseen sekä lapsen näkemysten kunnioittamiseen. Suomessa sopimus tuli voimaan vuonna 1991. (Unicef 2011.)

Päivähoito on palvelu, jonka järjestäminen kuuluu sosiaali- ja terveysministeriön piiriin. Se koostuu hoidosta, kasvatuksesta sekä opetuksesta ja on tarkoitettu tukemaan lapsen tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Kunnan tarjoamassa päivähoidossa hoito tapahtuu päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai ryhmäperhepäivähoidossa kokopäiväisesti tai osa-aikaisesti. Näiden lisäksi muun muassa seurakunnat ja järjestöt järjestävät yksityisiä päivähoitopalveluita. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010.)

Yksityisiä päiväkoteja säätelee laki yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta. (603/1996), laki lasten päivähoidosta (36/1973), muutoksineen ja laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta (1128/1996) (Kaarainen 2004, 54). Kristillinen päiväkotiki on aatteellinen hoitopaikka, jossa kristillisuus on osa lasten arkea eri toimintojen yhteydessä. Opetuksessa ja kasvatuksessa kristillisessä päiväkodissa painotetaan kristittyjen yhteyttä sekä tasa-arvoa. (Keski-Uudenmaan kristillisen koulun ja päiväkodin kannatusyhdistys ry 2007.)

3.3 Esiopetus

Esiopetusta on järjestetty Suomessa aina lastentarhatoiminnan alusta lähtien (Kallioniemi 2008, 18). 1960-luvulla sitä alettiin kutsua esiopetuksiksi, jonka tarkoituksena oli valmentaa lähinnä kuusivuotiaiden lasten kouluun menemistä. Vasta vuonna 1996 uudistetussa päivähoitolaisissa kunnat velvoitettiin järjestämään esiopetusta kaikille kuusivuotiaille. (Kallioniemi 2008, 18.)

Esiopetuksesta vastaa opetus- ja kulttuuriministeriö, jonka vahvistamat valtakunnalliset perusteet ohjaavat esiopetuksen sisällön suunnittelua ja toimivat perustana paikallisille opetussuunnitelmille (Opetus- ja kulttuuriministeriö i.a.). Esiopetus on maksuton palvelu ja vanhemmilla on oikeus päättää sen tarpeellisuudesta lapselle (Opetus- ja kulttuuriministeriö i.a.). Lapsi on esiopetusikäinen

esiopetuksen oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna, yleensä kuusi-vuotiaana (Opetushallitus 2010).

Esiopetuksen keskeisiä sisältöjä ovat kieli ja vuorovaikutus, matematiikka, etiikka ja katsomus, ympäristö- ja luonnontieto, terveys, fyysinen ja motorinen kehitys sekä taide ja kulttuuri. Kunnilla on velvollisuus järjestää esiopetusta vähintään 700 tuntia vuodessa ja sen tavoitteena on vahvistaa lapsen myönteistä minäkuvaa ja hänen oppimaan oppimisen kehitystä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö i.a.)

4 VARHAISKASVATUKSEN USKONTOKASVATUS

4.1 Uskontokasvatus

Uskontokasvatus on ollut lakisääteisesti määritelty jo vuodesta 1979 (Kallioniemi 2008, 11). Kokonaisvaltainen lapsen kehityksen ja kasvun tukeminen on päivähoidon tehtävä ja sen kasvatustehtävään kuuluu olennaisesti uskontokasvatus (Kangasmaa, Petäjä & Vuorelma 2008a, 39). Uskonto on oleellinen osa kokonaisvaltaista kasvatusta, joka voidaan liittää esimerkiksi kulttuuriin, arvoihin sekä hyvinvointiin (Ubani 2010, 39). Lapsen oikeuksiin kuuluu saada kasvaa hengellisesti. Uskonnollisten kysymysten pohdinta auttaa lasta kehittämään myös omatuntoaan. (Kangasmaa, Petäjä & Vuorelma 2008a, 39.)

Uskonnonvapauslain uudistuttua vuonna 2003 nousi uskontokasvatus uudella tavalla esille. Laki oikeuttaa kaikkia saamaan oman uskontokunnan mukaista opetusta sekä vapauden olla osallistumatta uskontokasvatukseen. Päiväkodissa valinnan tekee lapsen puolesta huoltaja. (Mattila 2008, 62.) Lapsen huoltajan toiveet on otettava huomioon suunniteltaessa lapsen uskontokasvatusta päivähoidossa (Päivähoidon uskontokasvatus 2011, 8).

Laki päivähoidon uskonnollisesta kasvatuksesta (304/83, 2a §) painottaa päivähoidon tukea edistää lapsen iän ja yksilöllisten tarpeiden sekä yleisen kulttuuriperinteen huomioon ottaen lapsen fyysisen-, sosiaalisen- ja tunne-elämän kehitystä. YK:n lastenoikeuksien sopimus tukee lasten oikeutta pohtia uskontoon ja elämänmerkitykseen liittyviä kysymyksiä (Päivähoidon uskontokasvatus 2011, 4). Päivähoidon tulee tukea lapsen esteettistä, älyllistä, eettistä ja uskonnollista kasvatusta lapsen vanhempien tai holhoojan vakaumusta kunnioittaen (304/83, 2a §). Tiivistettynä lain tavoitteet mahdollistavat lapsen osallisuuden kristinuskon keskeiseen sisältöön ja kulttuuriperintöön sekä auttaa suhtautumaan kunnioittavasti uskonnolliseen vakaumukseen. Uskontokasvatus antaa lapselle kokemuksia maamme kulttuurin juurista sekä siihen liittymisestä ja jatkuvuudesta. (Saarinen 2002, 10–11.)

4.2 Esiopetuksen uskontokasvatus

Päivähoidon tehtävänä on tiedon ja kokemusten välittäminen kristillisestä uskosta (Ahteenmäki-Pelkonen 1992, 90). Uskontokasvatuksen tavoitteet on määriteltävä väljästi ja helposti lähestyttäväksi, jotta eri kristillisistä taustoista tulevat lapset voivat osallistua uskonnolliseen kasvatukseen (Ahteenmäki-Pelkonen 1992, 18). Uskontokasvatuksen käytettyjä metodeja ovat muun muassa kerronta, keskustelu, kuvakirjojen käyttö ja musiikki (Ahteenmäki-Pelkonen 1992, 20).

Uskontokasvatus on elämyksiä, oivalluksia ja se tukee lapsen kehityksellistä kasvua. Lapsi käsittelee uusia asioita leikin, musiikin, liikunnan ja monien muiden vuorovaikutusten avulla. Lapsi voi eri ilmaisuiden avulla oivaltaa uskonnollisia asioita sekä oppia omaan elämäänsä liittyviä asioita. (Päivähoidon uskontokasvatus 2011, 6.) Uskontokasvatukseen ei saa liittyä pakottamista eikä asioiden valmiiksi selittämistä. Lapsen omalle mielikuvitukselle ja herkistymiselle tulee antaa tilaa. (Kangasmaa, Petäjä & Vuorelma 2008b, 44.) Uskontokasvatuksen yhtenä tärkeimpänä tehtävänä voidaan pitää lapsen tutustuttamista omaan identiteettiinsä sekä herkistymään tietoisuuden ja arvojen tunnistamiselle (Tirri 2001, 9).

Uskontokasvatus on luonnollinen osa päivähoitoa ja se edellyttää työntekijöiltä tämän sisällön tuntemusta ja menetelmien hallintaa (Saarinen 2002, 14–15). Uskontokasvatuksen tarkoituksena on tarjota aineksia lapselle omaan ja alueelliseen kulttuuriin kasvamisessa. Päivähoidon arkipäivässä voi havaita uskonnon kulttuurisuuden eri yhteyksissä. Uskontokasvatus antaa mahdollisuuksia lapsen kasvun ja ihmisenä olemisen tukemiseen. (Saarinen 2002, 11.)

Suomalainen kalenterivuosi sekä kirkkovuosi luovat oivan kehyksen opettaa lapsille kansallisia ja uskonnollisia perinteitä (Tirri 2001,10). Kristilliset juhlat antavat lapselle elämyksiä ja ovat olennainen osa suomalaista kulttuuriperinnettä. Päivähoitoikäiselle on tärkeää osallistumisen mahdollisuus, koska lapsi oppii perinteitä kokemusten ja toiminnan välityksellä. Kirkkovuoden aikana on kolme jaksoa: joulukin, pääsiäinen ja helluntai. Tällaiset juhla-ajat rytmittävät vuoden kulkua ja päiväkodin arkea. Juhlia edeltää valmistautumisjakso ja juhlan jälkeinen aika sävyttää päiväkodin arkea. Esimerkiksi aika ensimmäisestä adventista jou-

luun rytmittää vuoden lopun kulkua. (Ahteenmäki-Pelkonen 1992, 52.) Jouluna virren laulaminen avartaa lapsen kulttuuritietoisuutta ja luo liittymisen kokemuksia toisiin ihmisiin. (Saarinen 2002, 12.)

Lapsen siirtyessä päivähoidosta esiopetukseen on uskontokasvatuksen jatkumo tärkeää. Esiopetuksen uskontokasvatuksessa lapselle annetaan mahdollisuus kohdata uskontoon liittyviä asioita esimerkiksi omaan uskontoon kuuluvat kertomukset, käytännöt ja traditiot. Selkeänä jatkumona esiopetukseen siirryttäessä ovat uskonnolliset juhlat sekä niihin tutustuminen, jotka liittyvät oleellisena osana uskontokasvatukseen. (Mattila 2008, 68.) Uskontokasvatuksen selkeitä arviointikriteereitä on vaikea havaita. Tästä johtuen uskontokasvatuksen tuloksia ei voi mitata. Osa uskontokasvatuksen tuloksista ilmenee vasta myöhemässä vaiheessa ja osa jää kokonaan salatuiksi. (Ahteenmäki-Pelkonen 1992, 21.)

Esiopetukseen siirryttäessä varhaiskasvatuksesta tulee tavoitteellisempaa. Varhaiskasvatusta ohjaa tästä eteenpäin esiopetussuunnitelma. Esiopetus koostuu seitsemästä eri sisältöalueesta, jossa etiikka- ja katsomuskasvatus on yksi osa-alue (Tirri 2002, 17). Katsomukseen kuuluvat kulttuurinen katsomuskasvatus, uskontokasvatus, elämäkatsomus ja muu opetus. Kulttuurinen katsomuskasvatus tarjoaa mahdollisuuden tutustua suomalaiseen kulttuuriin ja sen perinteisiin. Uskontokasvatus määräytyy ensisijaisesti enemmistöuskontokunnan mukaan. Eri uskontokuntiin kuuluville järjestetään tarvittaessa omaa uskontokasvatusta. Kirkkovuoden juhlia vietetään niin, että lapsi saa kokemuksia niiden perinteistä ja tärkeimmistä sisällöistä. Elämäkatsomustietokasvatus on tarkoitettu uskontokuntiin kuulumattomille. Muu kasvatus järjestetään niille lapsille, jotka eivät osallistu uskontokasvatukseen eivätkä elämäkatsomustietokasvatukseen. (Petäjä 2008, 128–129.)

Päivähoito toimii yhteistyössä seurakunnan kanssa uskontokasvatuksen toteuttamisessa (Saarinen 2002, 16). Seurakunnan lapsityötä ohjaa Seurakunnan lapsityön keskuksen laatima Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämisen asiakirja ja kehittämissuunnitelma Vake. Suunnitelmassa mainitaan seurakuntien yhteistyöstä päiväkotien kanssa (Lapsi on osallinen 2008, 43).

4.3 Eettinen orientaatio ja uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio

Varhaiskasvatuksen keskeiset sisällöt on määritelty orientaatioihin (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 26). Orientaatioiden tarkoituksena on korostaa sitä, että opiskelu ei ole oppiaineiden sisältöjen opettelua. Niillä pyritään antamaan lapsille sellaisia välineitä ja valmiuksia, joilla he voivat perehtyä, ymmärtää ja kokea ympäröivän maailman monimuotoisuutta ja ilmiöitä (Välimäki 2008,6). Orientaatioiden avulla lapsi alkaa tarkastella eri näkökulmien kautta omaa elämäänsä (Petäjä & Kangasmaa 2006). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan uskonnollis-katsomuksellista orientaatiota ei lueta erilliseksi oppiaineeksi vaan sen tarkoituksena on suunnata lapsi kohti uskonnollisia asioita ja ilmiöitä. (Petäjä 2008, 123–124.)

Eettinen orientaatio on arvo- ja normimaailman kysymysten tarkastelua. Kysymyksiä, jotka nousevat lasten jokapäiväisestä elämästä voidaan pohtia ja tarkastella eri näkökulmista. Myös oikeudenmukaisuus, tasa-arvo, kunnioitus ja vapaus nousevat eettisessä orientaatioissa esille. Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio muodostuu uskonnollisuudesta, hengellisyydestä ja henkisistä asioista sekä ilmiöistä. Siinä perehdytään lapsen oman uskonnon tai katsomuksen perinteeseen, tapoihin ja käytäntöihin. Lapselle annetaan mahdollisuus tutustua ja ihmetellä rauhassa. (Päivähoidon uskontokasvatus 2011, 4.)

Varhaiskasvatuksen tavoitteena ei ole määritellä lapsen uskontosuhdetta kapea-alaiseksi. Uskonnollis-katsomuksellisessa orientaatioissa uskonnon lähestymistapa on avara: orientaation ytimen muodostavat hengelliset, uskonnolliset sekä henkiset asiat ja ilmiöt. Uskonnollis-katsomuksellisessa orientaatioissa voidaan eritellä seuraavat sisältöalueet: traditio, kontemplaatio, spiritualiteetti, yleissivistys sekä kasvatusyhteistyö kodin kanssa. (Ubani 2010, 41–42.) Käsite spiritualiteetti on laaja-alainen, mutta se tarkoittaa yleisesti hengellistä elämää. Spiritualiteetti on kokonaisvaltainen asia, joka koskettaa monia eri hengellisen elämän ulottuvuuksia ja kokemuksia. (Kotila 2003,13–16.) Lapsen spirituaalista herkkyyttä pintaan nostavat tapahtumat voivat olla esimerkiksi syntymä, kuolema, suru ja rakkaus. Myös taiteelliset asiat, kuten laulaminen ja maalaaminen voivat tuoda spirituaalista herkkyyttä esille. (Tirri 2002, 20.)

4.4 Esteettinen orientaatio

Esteettisyys liitetään yleisimmin luonnon ja taiteiden yhteyteen, jolloin se on kiinteästi yhteydessä myös ihmisen luovuuteen. Esteettisen elämänalueen sekä uskonnollisen elämänalueen kohtaaminen on tärkeää ja lähes väistämätöntä. (Luumi 2002, 36.) Esteettisyys näkyy myös uskontokasvatuksessa vahvana tekijänä, sillä se pitää sisällään uskonnolliset symbolit. Musiikki kuuluu yhtenä ulkoisena symbolina uskonnollisuuteen. (Luumi 2001, 154.)

Hengellinen musiikki on olennainen osa esteettistä orientaatiota. Pienet musiikki-kielämykset johdattavat lapsen esteettinen kasvun alkamiseen (Eerola 2001, 164). Tämän vuoksi on tärkeä tuoda esille esteettisen orientaation käsite ja sisältö tutkimuksessamme. Esteettinen orientaatio on laaja ja monitahoinen käsite, joka ilmenee havaitsemisen, kuuntelemisen, tuntemisen, luomisen, kuvittelun ja intuition alueella (Varhaiskasvatuksen perusteet 2005, 28). Lapsen ihmisen ja ihmisyyteen kasvun kehityksen kannalta on esteettisen orientaation prosessi tärkeä. Lapsi kokee kauneuden, harmonian, melodian, rytmin, tyylin, jännityksen ja ilon tunteita sekä niiden vastakohtia. Näiden eri kokemusten kautta lapsen omakohtaiset aistimukset, tuntemukset, arvostukset ja näkemykset kehittyvät. (Varhaiskasvatuksen perusteet 2005, 28.)

5 LAPSI JA MUSIIKKI

5.1 Musiikki kokonaisvaltaisena vaikuttajana

Jokapäiväiseen elämäämme kuuluu musiikki, taide ja luovuus. Kasvatusvälineenä musiikki kasvattaa lasta musiikilliseen kokemiseen, ilmaisuun ja kulttuurin ilmiöihin (Ruokonen & Ruismäki 2010, 211). Musiikki vaikuttaa lapsen tasapainoiseen persoonallisuuden kehittymiseen ja sen voima kehittää päiväkodin lapsiryhmän yhteishenkeä (Paasolainen 2004, 183). Samalla musiikin avulla lapsi rakentaa kuvaa itsestään ja lähellä olevistaan. Musiikki toimii myös muistikokemusten ja oppimisen tukena sekä luo turvallisuutta. (Hiilamo 2007, 130.) Työssään kasvattajien vastuullinen ja tunne-elämää kehittävä musiikin käyttö on tärkeää kehityksen kannalta nykyajan lapsille (Eerola 1997, 165). Sanoilta ja melodialtaan selkeä laulu auttaa nauttimaan musiikista (Paasolainen 2004, 185). Sen avulla on mahdollista käsitellä ja kokea erilaisia tunteita joihin sanat tai kuvat eivät yksistään riitä (Ruokonen & Ruismäki 2010, 215). Musiikki ja sen vaikutukset avautuvat ihmiselle kuuntelun, laulun, soiton, tiedon ja katselun kautta (Eerola 2009, 183). Se on olemus, jonka kokemus voi olla ennalta aavistamaton ja valmistamaton (Eerola 2005, 84).

Lapsen esteettiset taidot ja kyky tehdä esteettisiä valintoja kehittyvät musiikin kautta (Ruokonen & Ruismäki 2010, 216). Musiikki kokonaisvaltaisena vaikuttajana tarjoaa aidon kohtaamisen sekä hyväksytyksi ja rakastetuksi tulemisen mahdollisuuden (Ruokonen & Ruismäki 2010, 221). Se myös elävöittää opetusta ja sen sisältöä (Ruokonen 2007, 199). Henkinen perintö ja sen arvo, joka jää päiväkodin yhteisistä musiikkihetkistä kestävä ja kasvaa vuosi vuodelta läpi elämän (Ruokonen & Ruismäki 2010, 221). Lapselle tulee antaa mahdollisuus oppia asioita musiikin, liikunnan, leikin, elämyksen ja tutkimisen kautta (Petäjä 2008, 132–134). Musiikkikasvatus tukee kokonaisvaltaisesti lapsen tunne-, ajattelu- ja sosiaalisen elämän valmiuksia (Varhaisiän musiikkikasvatus seurakunnassa 2008, 14).

Musiikki ja musiikkituokiot luovat lapsille kannustavan ja iloisen ilmapiirin oppia (Paasolainen 2004, 187). Kun lapsi tuntee, kokee ja aistii musiikkia se rakentaa lapsen kokonaisvaltaista tietämisen ja tuntemisen taitoa ihmisyyttä ja kulttuuria uudistavan voimavaran tavoin (Ruokonen & Ruismäki 2010, 213–214). Hän voi käsitellä uusia asioita leikin, musiikin, liikunnan ja monien muiden vuorovaikutusten avulla (Päivähoidon uskontokasvatus 2011, 6). Hengellinen musiikki esteettisenä elämyksenä muotoutuu hyvänolon tai vapauden tunteeksi (Ruokonen & Ruismäki 2010, 213–214).

5.2 Varhaisiän musiikkikasvatus

Varhaisiän musiikkikasvatus vaikuttaa lapsen taitojen ja tietojen kehittämiseen sekä yksilön persoonallisuuden muotoutumiseen. Varhaisiän musiikkikasvatuksen ydinajatus on herättää lapsen rakkaus musiikkiin erilaisia toimintatapoja käyttämällä sekä edistää kokonaisvaltaista oppimista ja kasvamista. (Hongisto-Åberg, Lindberg-Piiroinen & Mäkinen 1993, 9.) Lapsi kehittyy musiikin kuuntelemisessa, kokeilemisessa ja itsensä ilmaisemisessa musiikin avulla (Marjanen K. 2009, 395).

Varhaisiän musiikkikasvatuksessa oppimisen ja opettamisen kannalta on tärkeässä asemassa kasvattajan oma asenne musiikkia kohtaan ja hänen oma kasvatuksellinen näkemyksensä (Hongisto-Åberg, Lindberg-Piiroinen & Mäkinen 1993, 9). Kasvattajan tulee huolehtia siitä, että lapsella on mahdollisuus musiikilliseen kokemiseen ja ilmaisemiseen lapsen omia persoonallisia valintojaan ja havaintojaan kunnioittaen. Musiikin oppimisessa korostetaan tilannesidonnaisuutta ja sosiaalis-kulttuurista vuorovaikutuksellisuutta. (Marjanen K. 2009, 395.)

5.3 Lasten hengellisen musiikin historia Suomessa

Hengelliset laulut sekä kirkkomusiikki ovat syntyneet jo Vanhan testamentin aikaan. On oletettavaa, että juutalaisissa synagoga- ja temppelijumalanpalveluksissa musiikilla on ollut huomattava sija. Heprealaiset ilmaisivat musiikilla ja lauluilla eri tilaisuuksissa erilaisia tunnelmia. Tämän vuoksi Vanhasta testamentista voidaan löytää voitonlauluja, itkuvirsiä, elonkorjuuta sekä muita lauluja. Uudessa testamentissa on tietoa apostolien ajan laulumusiikista. Vaikka lauluista ei tiedetä paljon, voidaan olettaa, etteivät ne poikenneet paljoa juutalaisesta musiikkikäytännöstä. Virsikirjana käytettiin tuolloin psalmeja sekä niiden ohella laulettiin kiitos – ja ylistysvirsiä. (Päiväkodin uskonnollinen kasvatus 1983, 191.)

Suomessa hengellinen musiikki on syntynyt keskiajan kirkkolaulussa ja se on ollut olennainen osa jumalanpalveluselämää (Pajamo & Tuppurainen 2004, 11). 1800-luvulla hengellinen musiikki ja sen kehitys oli noususuhdanteista ja tämä kesti 1900-luvun puoliväliin asti. Kyseisenä aikana kirkollinen kuorotoiminta vakiintui ja syntyi paljon kirkkomusiikkia, joista vain murto-osa on julkaistu. 1960-luvulla hengellisen musiikin kansallinen aines alkoi hiipua, jolloin kansainvälisyys ja ekumeenisuus voimistuivat. (Pajamo & Tuppurainen 2004, 12.) Hengellistä musiikkia ja lauluja syntyi spontaanisti erilaisten herätysliikkeiden ja eri seurakuntien piirissä (Hirvonen 2009, 15).

Ensimmäiset lapsille suunnatut hengelliset laulukokoelmat ilmestyivät Suomessa 1800-luvulla. Pyhäkoulun Laulukirja ilmestyi vuonna 1892, joka oli pastori Axel Keihäsen toimittama. Suomen pyhäkouluyhdistys ja Suomen Lähetysseura työsti kokoelman Pyhäkoulu -Lauluja 1902, jota käytettiin yli kolmekymmentä vuotta. Pyhäkoululauluja kokoelma julkaistiin vuonna 1953, josta tehtiin erilaisia painoksia vuosien varrella. Perusteellinen uudistettu painos tehtiin kuitenkin vasta 1987, jolloin se ilmestyi nimellä Lasten virsi. Nimestä tehtiin päätös Suomen evankelisluterilaisessa Pyhäkouluyhdistyksessä (toimii nykyään nimellä Seurakuntien Lapsityön Keskus). Kokoelmaa uudistettiin samaan aikaan suomenkielisen virsikirjan kanssa. (Eerola 2004, 68.)

Kirjaan otettiin mukaan vuoden 1986 virsikirjan lastenvirret, sillä tarkoituksena oli kasvattaa lapsia kirkon virsilauluun. Siitä jätettiin pois aikuisten hengellistä

elämää käsittelevät virret. Pyhäkoululauluja kirjan lauluista uuteen kirjaan jäi noin sata laulua ja se oli suunniteltu myös perhejumalanpalvelusten laulukirjaksi. (Eerola 2004, 69.)

Lasten virsikirjan ollessa käytössä jo kymmenen vuotta se uudistettiin käyttäjäpalautteen pohjalta. Mukaan tuli uusia lasten hengellisiä lauluja ja hyviksi havaitut laulut ja virret säilytettiin. Kirja on kuvitettu ja siitä löytyy 170 laulua ja sen loppuun on tuotu uudistettu perhejumalanpalveluksen kaava. (Eerola 2004, 69.)

Riitta Hirvosen tutkimusten (1993, 1998) mukaan lasten hengellisiä lauluja on ollut jo 1700-kuvun lastenkirjallisuudessa. 1800-luvun puolivälissä laulusta tuli oppiaine kansakoulussa ja 1888 Suomen Luterilainen evankeliumiyhdistys julkaisi ensimmäisen Lasten laulukirjan. Laulukirja sisälsi kodille ja kouluille tarkoitettuja hengellisiä lauluja. (Pajamo & Tuppurainen 2004, 291.)

5.4 Hengellisen musiikin käyttö

Lapsi altistuu viihdemusiikille tahtomattaankin ja tämän vastapainoksi on hyvä antaa lapsen kokea rauhoittavaa musiikkia (Päiväkodin uskontokasvatus 1983, 194). Lapsella tulisi olla oikeus tietää, että on olemassa hengellistä musiikkia (Eerola 2009, 183–184). Hengellinen musiikki kuuluu kiinteästi kulttuurimme uskonnolliseen traditioon ja kirkkovuoden kiertoon liittyviin juhliin. Yhdessä laulettu hengelliset laulut lisäävät yhteenkuuluvaisuuden tunnetta ja yhdessä koettu positiiviset kokemukset siirtyvät arjen voimavaroiksi. (Ruokonen 2007, 201.) Opittu hengellinen laulu jää usein pysyvästi muistiin ja erilaisissa tilanteissa se herättää Raamatun sanoman eloon (Marjanen J. 2009, 185). Nykyään virsien laulaminen ja levyttäminen on kasvattanut suosiotaan muusikoiden ja orkesterien keskuudessa. Virret, jotka opitaan varhaislapsuudessa, kantavat vanhuuteen asti. (Haunio 2004, 192.)

Musiikkia pidetään lahjana, jonka Jumala on antanut ihmisille (Lindfors 2008, 275). Martti Lutherin mukaan musiikki ilman sanoja saarnaa evankeliumia (Vatanen 2003, 317). Musiikki on osa Jumalanpalveluksia, jossa sillä on monenlai-

sia tehtäviä; julistaa, olla rukouksen kanava, virittää mieltä ja vahvistaa yhteisöllisyyttä. (Lindfors 2008, 275.) Virret ja hengelliset laulut ovat osa uskon pääomaa ja ne säilyvät mielessä (Haunio 2004, 192). Hengellisen musiikkiperinteen jatkuminen ja vaaliminen on tärkeää, koska sen avulla voidaan ylläpitää kristillistä perinnettä ja sen jatkumoa (Hiilamo 2007, 129).

Varhaiskasvatuksessa tehdään arvokasta työtä lasten virsikasvatuksessa. Virsiä voidaan käsitellä laulamisen lisäksi muun muassa tekstilähtöisesti, jolloin on mahdollisuus pohtia virren syntyperää, tekstiä tai vaikka tehdä lisää säkeistöjä lapsiryhmän kokemaan tilanteeseen liittyen. Alle kouluikäisten lasten virsikasvatuksen apuna voidaan käyttää virsivideoita, äänimateriaalia sekä virsikortteja, joiden avulla opitaan virsien sanoja. Päivähoidon yhteistyö seurakunnan kanssa on virsikasvatuksen kannalta erittäin tärkeää. (Haunio 2004, 193–194.)

Lasten hengellinen musiikki luo lapsille mielikuvaa Jumalasta ja raamatunkertomuksista ymmärrettävällä ja mieleenpainuvalla tavalla (Kaskinen 2009, 184). Siihen sisältyy myös rukousta ja hiljentymistä (Hiilamo 2007, 129). Hengellistä musiikkia voidaan käyttää apuna selkeyttämään hengellisen elämän tärkeitä käsitteitä ja asioita (Kaskinen 2009, 184). Lapsen hengellisen musiikin ymmärtämistä helpottamaan tulisi musiikin tai laulun olla lähellä lapsen omaa kokemusmaailmaa. Laulujen sanat eivät saisi olla vaikeaselkoisia eivätkä käsitteellisiä. Hengellinen musiikki ja sen käyttö lasten parissa voi herättää lapsissa kiinnostuksen hengellisyyteen. (Kaskinen 2009, 185.) Hengellisten laulujen laulaminen voi auttaa lapsen spirituaalisen herkkyyden tunnistamiseen (Tirri 2001, 8).

Musiikin tutuin ilmentämismuoto lapselle varhaiskasvatuksen ikäkaudella on laulaminen. Tämän mukaan myös kirkko- ja hengelliseen musiikkiin tutustuminen on luontevinta aloittaa laulamalla lauluja itse. (Päiväkodin uskonnollinen kasvatusta 1983, 193–194.) Soittaminen, liikunta ja tanssi ovat keinoja, joilla voi elävöittää hengellisen musiikin opettelua. Hengellisen musiikin opettelu elävöittämisellä saadaan uutta mielenkiintoa oppimiseen. Kuva, sana, musiikki ja liike luovat hengellisen musiikin tunnelmaa ja sisältöä sekä ne toimivat myös kokonaisvaltaisena uskonnonilmaisuna. (Ruokonen 2007, 203.)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

6.1 Tutkimuskysymys ja toimintaympäristö

Opinnäytetyömme käsittelee hengellisen musiikin merkitystä lapsen kokonaisvaltaisessa kehityksessä kristillisissä päiväkodeissa. Miten hengellisen musiikin käyttö näkyy kristillisen päiväkodin arjessa? Millaisia kokemuksia ja ajatuksia lapsille herää hengellisestä musiikista? Kuinka hengellinen musiikki tukee uskontokasvatusta kristillisessä päiväkodissa?

Opinnäytetyön aiheen muotouduttua ryhdyimme pohtimaan mahdollisia yhteistyökumppaneita. Pohdinnan jälkeen päädyimme valitsemaan kristilliset päiväkodit yhteistyökumppaneiksemme. Yllätyimme, kuinka vaikeaa oli löytää halukkaita päiväkoteja yhteistyöhön. Vaikeaa yhteistyökumppaneiden löytämisestä teki myös se, ettei kristillisiä päiväkoteja ole paljoa verrattuna kunnallisiin päiväkoteihin. Monien yhteydenottojen jälkeen saimme kuitenkin kolme yksityistä päiväkotia ryhtymään yhteistyöhön kanssamme. Rajasimme tutkimuksemme kohderyhmäksi kristillisten päiväkotien esiopetusryhmät. Kristilliset päiväkodit löytyivät Etelä-Suomen alueelta. Päiväkoteja ovat Helsingistä Päiväkoti Agape, Espoosta Päiväkoti Eskimo ja Järvenpäästä Päiväkoti Petra. Kristillisten päiväkotien toiminta ei ole aivan perinteistä suomalaista kristillisyyttä. Ne edustavat toiminnallaan vapaampia kristillisiä suuntauksia. Olemme saaneet yhteistyökumppaneiltamme luvat päiväkotien nimien käyttämiseen työssämme.

Päiväkoti Agape on osa Suur-Helsingin kristillistä koulua. Agape edustaa varhaiskasvatuksessaan iloista ja elämänmyönteistä yhteiskristillisyyttä ja sen tavoitteena on tukea erityisesti lapsen henkistä hyvinvointia turvallisen ja lempeän kasvuympäristön avulla. Päiväkoti palvelee erityisesti perheitä, jotka etsivät kristillistä vaihtoehtoa ja haluavat lapsen pieneen, kodikkaaseen päiväkotiin. (Päiväkoti Agape varhaiskasvatussuunnitelma 2011, 2-3.) Lapsen tutustuttaminen kristinuskon sisältöihin on Agapen keskeisimpiä tehtäviä (Päiväkoti Agapen varhaiskasvatussuunnitelma 2011, 23–24). Päiväkodissa toimii kaksi lapsiryh-

mää 3-5- vuotiaiden ryhmä sekä esiopetusryhmä. Yhteensä päiväkodissa on 21 päivähoitopaikkaa. (Kristillinen koulu ja päiväkotitoiminta i.a.)

Päiväkotitoiminta Eskimo on osa Espoon kristillistä koulua, joka on toiminut Espoossa vuodesta 1996. Eskimossa annetaan kotoisaa ja turvallista päivähoitoa sekä esiopetusta. Päivähoidon tavoitteina on tukea lapsen myönteistä ja tervettä minäkuvaa kristilliseen arvopohjaan nojautuen. Päiväkotitoiminta koostuu kolmesta lapsiryhmästä: 3-4- vuotiaiden ryhmä, 5- vuotiaiden ryhmä ja esiopetusryhmä. Vanhemmat voivat hakea lapselleen päivähoitopaikkaa suoraan päiväkotitoiminnasta Eskimosta täyttämällä hakukaavakkeen, jolloin päivähoitoon hakeutuvat ovat tietoisia päiväkodin kristillisestä arvopohjasta sekä toimintakulttuurista. (Espoon kristillinen koulu i.a.)

Päiväkotitoiminta Petra on osa Keski-Uudenmaan kristillisen koulun ja päiväkodin kannatusyhdistys ry:tä. Päiväkotitoiminta on toiminut Järvenpäässä vuodesta 2005 asti. Petran toiminta-ajatus on lasten kasvaminen ja yhdessä oppiminen kristilliseltä arvopohjalta. Lapsille tarjotaan turvallinen, lämmin ja innostava ympäristö kasvaa. Päiväkotitoiminta tarjoaa 28 hoitopaikkaa 2-6- vuotiaille lapsille. Päiväkotitoimintaan Petraan haetaan hoitopaikkaa täyttämällä päiväkodin hakukaavake, jolloin vanhemmat ovat tietoisia päiväkodin periaatteista ja tavoitteista. (Keski-Uudenmaan kristillisen koulun ja päiväkodin kannatusyhdistys ry 2007.)

Yhteistyökumppaneiksi halusimme kristilliset päiväkodit, koska niiden toiminta oli meille ennestään tuntematonta osa-aluetta. Mediassa on käyty viime vuosien aikana paljon keskustelua päiväkotien ja koulujen uskonnollisista juhlista ja opetuksesta. Tämä oli myös osasyynä, miksi valitsimme kristilliset päiväkodit tutkimuksemme kohteeksi. Halusimme tutkia millaista on uskonnon soveltaminen arkielämään ja opetukseen päiväkodissa, jossa uskonto kuuluu ja näkyy päiväkodin toimintasuunnitelmassa.

6.2 Aineistonkeruumenetelmät

6.2.1 Tutkimusaineiston koonti

Opinnäytetyössämme käytimme aineistonkeruumenetelmänä haastattelua ja havainnointia. Haastattelimme sekä esiopetusryhmissä olevia lapsia että päiväkotien työntekijöitä. Halusimme haastatella lapsia yhtenä aineistonkeruumenetelmänä ja siksi valitsimme tutkimukseemme päiväkotien vanhimmat lapset. Lasten haastattelut teimme suullisesti ja ne nauhoitettiin. Aikuisten haastattelut teimme kirjallisesti päiväkodin työntekijöiden kiireen vuoksi. Lähetimme työntekijöille kysymykset (LIITE 1) sähköpostitse.

Valitsimme opinnäytetyömme toiseksi aineistonkeruumenetelmäksi havainnoinnin. Halusimme havainnoida päiväkotien musiikkihetkiä, koska koimme tärkeäksi saada tietää miten musiikkihetket toimivat ja kuinka niissä toimitaan.

Aineiston keruu tapahtui huhtikuun 2011 aikana. Suoritimme haastattelut ja havainnoinnit pääsiäisen aikoihin. Sovimme päiväkotien kanssa havainnointien ajankohdat musiikkihetkille. Haastattelut teimme musiikkihetkien jälkeen, sillä pidimme sitä parhaana mahdollisena ajankohtana lasten haastatteluun. Aikuisten haastattelut (LIITE 1) lähetimme samoihin aikoihin, mutta annoimme työntekijöille pidemmän ajan vastata kysymyksiin.

Olemme koonneet aineistonkeruumenetelmät taulukkoon 1, jossa tuomme esille selkeästi työmme aineistonkeruumenetelmät. Taulukossa olemme merkinneet aineistojen keruut sekä yhteistyökumppanit. Koodien selitykset: L = lasten haastattelut, T = työntekijöiden haastattelut, H = havainnointi, A = päiväkotia Agape, E = päiväkotia Eskimo, P = päiväkotia Petra ja numeroilla viitataan haastattelu- ja havainnointikertoihin.

TAULUKKO 1. Tutkimuksen aineisto: Haastattelut ja havainnointi

	Koodi	Musiikkihetkien määrä	Haastatteluiden määrä
Lasten haastattelut	L		
Agape	LA		LA 1 LA2
Eskimo	LE		LE1 LE2
Petra	LP		LP
Työntekijöiden haastattelut	T		
Agape	TA		TA
Eskimo	TE		TE
Petra	TP		TP
Havainnointi	H		
Agape	HA	HA1 HA2	
Eskimo	HE	HE1 HE2	
Petra	HP	HP	

6.2.2 Haastattelut

Teemahaastattelun tunnusmerkkeinä voidaan pitää etukäteen suunniteltuja teemoja sekä niihin liittyviä lisäkysymyksiä. Teemahaastattelussa korostuvat ihmisten tulkinnat, asioiden merkitykset sekä merkitysten synty vuorovaikutuksessa. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 77.) Haastattelumme teemoina oli Lensi maahan enkeli -virsi (LIITE 2) sekä musiikkihetken muistelu. Laadimme lasten haastatteluja varten kysymykset (LIITE 3) aikaisemmin. Pyrimme luomaan haastattelutilanteet avoimiksi. Suunnitellut kysymykset auttoivat meitä haastattelun edetessä.

Päiväkoti-ikäisten lasten haastattelemine on haastavaa ja lasten haastattelu tiedonkeruumenetelmänä onkin usein kyseenalaistettu. Saako pieniltä lapsilta luotettavaa tietoa ja millä lailla? (Kirmanen 1999, 197–198.) Haastattelijan rooli lasten haastattelussa on tärkeä, sillä hänellä on vastuu lapsen sanan esille tuomisesta (Alasuutari 2005, 145).

Pienet lapset eivät kykene kuvaamaan tunteitaan ja kokemuksiaan yhtä taitavasti kuin aikuinen, eivätkä lapset välttämättä tulkitse sanoja samalla lailla kuin aikuiset. Tämän vuoksi onkin tärkeää haastattelun onnistumisen kannalta, että käytetään lapsen ikään soveltuvaa kommunikaatiota. (Kirmanen 1999, 199.)

Haastattelijan tulee pyrkiä käyttämään samaa kieltä (Alasuutari 2005, 154). Pienten lasten haastatteluissa on suotuisaa käyttää yksinkertaista sanastoa, lyhyitä lauseita sekä kysymyksiä jotka vaativat konkreettista vastausta (Kirmanen 1999, 199).

Pyrimme käyttämään haastattelutilanteissa mahdollisimman ytimekkäitä kysymyksiä. Osa kysymyksistämme vaati lapsilta paljon ajattelua sekä kerronnallisuutta. Haastattelimme yhteensä 13 lasta. Haastattelut suoritimme 3-5 hengen ryhmissä, jolloin haastatteluja kertyi yhteensä neljä. Osallistuimme molemmat haastattelutilanteeseen. Tähän päädyimme keskusteltuamme päiväkotien henkilökunnan kanssa. He suosittelivat ryhmähaastatteluita, jolloin lapset olisivat rennompia, kun on tuttuja ihmisiä ympärillä. Haastattelutilanteet kestivät noin 10 minuuttia, sillä lapset olivat lauluhetkien jälkeen yleensä levottomia. Haastatteluiden ajankohtaan päädyttiin siksi, koska kysymyksemme koskivat lauluhetkellä laulettuja virsiä ja hengellisiä lauluja, jolloin laulut olivat lasten tuoreessa muistissa.

Nauhoitimme lasten haastattelut, jotta pystyimme keskittymään lapsiin kunnolla haastattelun ajan, eikä heille olisi tullut sellainen olo, ettemme kuuntelisi heitä kun kirjaisimme muistiinpanoja ylös. Haastatteluiden nauhoittaminen on tärkeää myös siksi, että dokumentointi (litterointi) tulee sanatarkasti, jolloin aineiston tarkasteluvaiheessa on miellyttävämpi analysoida vuorovaikutusta sekä vastauksia (Kirmanen 1999, 208). Lasten haastatteluissa on hyvä liittää kysymyksiä lasten omaan arkeen, joka helpottaa lapsen vastaamista (Alasuutari 2005, 158). Haastatteluiden alussa keskustelimme hieman pääsiäisestä, joka oli silloin ajankohtainen aihe. Kyselimme lasten pääsiäisstraditioista sekä rairuohon istuksesta. Tällä pyrimme luomaan haastatteluun rentoa tunnelmaa.

Aikuisten haastattelut toteutimme kirjallisina, päiväkotien työntekijöiden kiireen vuoksi. Lähetimme päiväkoteihin sähköpostilla kysymykset (LIITE 1), joihin kunkin päiväkotien työntekijät vastasivat yhdessä. Kysymyksillä halusimme selvittää työntekijöiden näkökulmaa hengellisestä musiikista, sen käytöstä ja merkityksestä.

6.2.3 Havainnointi

Havainnoinnin tarkoituksena on saada kokonaiskuva havainnoitavasta kohteesta (Törrönen 1999, 221). Havainnoimme yhteensä viidessä eri musiikkihetkessä, joista yksi oli viralliselta nimeltään päiväkodin kirkkohetki (HA2). Havainnointi ainoana aineistonkeruumenetelmänä analyysin kannalta nähdään vaikeaksi (Tuomi & Sarajärvi 2002, 83). Tämän vuoksi onkin tuottoisampaa yhdistää esimerkiksi haastattelu ja havainnointi (Tuomi & Sarajärvi 2002, 83). Tahdoimme saada opinnäytetyöhömme mahdollisimman riittävän aineiston josta meidän on mielekästä ja hyvä koota tuloksia. Lapsia haastatellessa ei voi odottaa saavansa aina täydellisiä vastauksia ja välillä vastaukset voivat jäädä hyvinkin vähäisiksi. Tämän vuoksi halusimme päästä myös havainnoimaan lasten konkreettista käyttäytymistä ja toimintaa musiikkipiireissä.

Havainnoinnin tueksi laadimme havainnointikaavakkeen (LIITE 4), jonka avulla meidän oli helpompaa seurata musiikkihetkiä ja laatia muistiinpanoja. Kaavakkeemme sisältää erilaisia taulukoita, joihin laitetaan rasti ruutuun kullekin tilanteelle sopivalle kohdalle. Jätimme loppuun tilaa vapaalle kirjoitukselle. Haastattelukaavaketta tehdessämme pyrimme tekemään siitä mahdollisimman kattavan ja analysoimisen kannalta järkevän.

Havainnointitavaksemme valitsimme osallistuvan havainnoinnin. Roolimme oli havainnoida, ei osallistua varsinaisesti lauluihin ja leikkeihin. Olimme kuitenkin osa musiikkipiiriä ja läsnäolomme vaikutti lapsiin. Musiikkipiirien alussa esittäydymme ja kerroimme itsestämme sekä siitä, mitä olimme tekemässä ja miksi. Annoimme lapsille tilaisuuden kysyä. Havainnointi on hyvin havainnoitsijasta riippuvaa toimintaa, ihmiset näkevät ja kokevat tilanteet eri tavoin (Eskola & Suoranta 1998, 103). Tämän vuoksi oli tärkeää, että osallistuimme ja olimme molemmat läsnä havainnointitilanteissa ja teimme molemmat havainnointia.

7 TUTKIMUSTULOKSET

7.1 Aineiston analyysi

Olemme tehneet tutkimuksemme aineiston analyysin aineistolähtöisestä näkökulmasta. Aloitimme materiaalin analysoinnin litteroimalla lasten haastattelut nauhalta. Lasten haastatteluista tuli seitsemän liuskaa litteroitua tekstiä. Aikuis-ten haastattelut toteutimme kirjallisina, yhteisinä haastatteluina päiväkotien työntekijöille. Luimme haastattelut läpi useaan kertaan. Lukukertojen jälkeen ryhmittelimme lasten haastatteluvastauksia. Tätä vaihetta kutsutaan klusteroinniksi eli ryhmittelyksi, jolloin pelkistetty aineisto käsitellään tarkasti ja etsitään siitä samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia (Tuomi & Sarajärvi 2002,111–113). Havaintojen mukaan käsitteet ryhmitellään ja yhdistellään eri luokiksi, jotka nimetään luokan sisältöä kuvaavan käsitteen mukaan (Tuomi & Sarajärvi 2002,111–113).

Teemoitimme lasten vastaukset aiheittain: hengelliset asiat, pääsiäisen aika, haastatteluun liittyvät asiat sekä lapsille tärkeät arkipäivän asiat. Halusimme jakaa lasten vastaukset ryhmiin jäsentääksemme tutkimustuloksia. Saatuamme aikuisten haastatteluiden vastaukset etsimme niistä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Kävimme aikuisten haastattelut läpi kysymys kysymykseltä, jotta saimme kattavan kuvan päiväkotien työntekijöiden vastauksista. Jaettuamme vastaukset ryhmittelyiden avulla teimme johtopäätöksiä haastatteluiden pohjalta sekä teorian näkökulmasta.

Musiikkihetkien havainnoinnissa käytimme ennalta laadittua havainnointikaavaketta (LIITE 4). Olimme molemmat jokaisessa havainnointikerrassa ja täytimme omat havainnointikaavakkeet. Saatuamme aineiston kokoon vertailimme niitä toisiinsa. Tämän jälkeen yhdistimme havainnointimme yhdeksi kokonaisuudeksi ottaen huomioon yhtäläisyydet sekä eroavaisuudet. Saatuamme havainnoinnit yhdistettyyn muotoon ryhdyimme tutkimaan aineistoa sekä nostamaan siitä tuloksia ja huomioita esille.

7.2 Työntekijöiden haastattelu

Haastattelimme päiväkotien työntekijöitä kirjallisesti. Halusimme tuoda työntekijöiden näkemykset esille, jotta saisimme työhömmä tietoa mahdollisimman monesta eri näkökulmasta. Päiväkotien työntekijät pohtivat ja vastasivat yhdessä kirjallisesti heille esitettyihin kysymyksiin.

Tutkimme hengellisen musiikin käyttöä kristillisen päiväkodin arjessa haastatteleamalla päiväkotien kasvattajia. Vastausten perusteella hengellinen musiikki näkyy päivittäin päiväkodin arjen useissa eri tilanteissa. Päiväkodit mainitsivat tilanteet, joissa hengellinen musiikki on läsnä: aamupiirit (TA & TP) joissa hahmotetaan päivän kulkua, ruokalaulut (TE & TA) joita lauletaan ennen ruokailua, lepoaikat (TA & TP), raamattupiirit (TE & TP) joilla käsitellään raamatun kertomuksia, liikuntatimet (TP & TE) ja erilaiset juhlat (TA & TP). Työntekijöiden haastatteluista ilmeni, että hengellistä musiikkia on riittävästi esiopetusikäisten lasten päivähoitossa. Toisaalta taas yhden päiväkodin mielestä hengellisen musiikin käyttöä saisi olla enemmän.

Työntekijät näkivät hengellisen musiikin käytön tärkeänä esiopetusikäisten lasten varhaiskasvatuksessa. Hengellinen musiikki luo tunnelmaa sekä ylistystä ja sitä pidetään siunauksena.

Musiikin/laulujen kautta hengellinen sanoma puhuttelee voimakkaasti (TA).

Hengelliset totuudet voivat laulujen kautta juurtua lasten sydämiin (TA).

Hengellinen musiikki on ihana siunaus (TP).

Päiväkotien musiikkipiireillä lauletuista lauluista käytiin keskustelua usealla musiikkihetkellä. Työntekijät pitivät tärkeänä laulun sanojen ja niiden kautta tulevien vaikeiden asioiden selvittämistä. Keskusteluilla pyritään siihen, että lapsi ymmärtäisi laulujen sanat. Lasten koettiin kyselevän lauluista yksittäisiä asioita ja he pohtivat laulujen sanoja ja niiden tarkoitusta.

Laulujen sanat jäävät helposti lasten mieleen; ne palautuvat heille päivän mittaan ja lapset saattavat lauleskella niitä leikkien lomassa. Näin ollen niiden sanoma saa siunata lapsia ja hengelliset totuudet voivat tätäkin kautta juurtua lasten sydämiin. (TA)

Haastattelemiemme työntekijöiden mielestä hengellinen musiikki on tärkeässä asemassa uskontokasvatuksessa. Uskontokasvatuksen avulla hengellistä musiikkia pyritään selittämään lapsille. Esimerkiksi Raamattupiirissä käsitellään laulujen yhteyttä Raamatun kertomuksiin. Hengellisen musiikin ja uskontokasvatuksen yhteys on tärkeä opetuksen kannalta. Lapsi käsittelee asioita esimerkiksi laulujen, kertomusten ja musiikin kautta, jotka auttavat lasta ymmärtämään uskonnon sisältöä (Kangasmaa, Petäjä & Vuorelma 2008b, 44).

Erittäin tärkeänä (hengellinen musiikki uskontokasvatuksessa), tuo tunnelmaa, ylistystä (TE).

Musiikki jää mieleen. Laulujen myötä moni hyvä hengellinen opetus jää elämään lapselle (TP).

Ylistyslauluissa lapset saavat ja oppivat kohtaamaan Jumalaa rakastavana Isänä (TA).

7.3 Musiikkihetkien havainnoinnit

Havainnoinneilla tarkoituksemme oli saada laaja kokonaisuus päiväkotien musiikkihetkien sisällöstä. Koimme tärkeäksi vertailla eri päiväkotien musiikkihetkiä, jotta saisimme mahdollisimman monipuolista tietoa tutkimuskysymystemme kannalta. Halusimme jalkautua päiväkoteihin ja sitä kautta tuoda työhömmme totuudenmukaista näkökulmaa. Havainnoimamme musiikkihetket etenivät pääsääntöisesti samalla tavalla. Aluksi lapsiryhmä kerääntyi yhteiseen tilaan, jossa musiikkihetki järjestettiin. Musiikkihetken vetäjä alusti hetken kulun lapsille. Alkuvenyttely ja äänenavaus kuuluivat musiikkihetkien alkuun. Tämän jälkeen soitettiin ja laulettiin lastenlauluja. Musiikkihetken lopussa yhteisenä piirteenä oli loppurukous.

Laatimamme havainnointikaavakkeet (LIITE 4) tukivat hyvin havainnoiteja sekä niiden analysointia. Havainnointikertoja suoritimme yhteensä viisi kertaa.

Taulukkoon 2 olemme koonneet musiikkihetkien jakauman ja osallistujien määrän.

TAULUKKO 2 Musiikkihetkien ja osallistujien määrä

Päiväkoti	Esikoululaiset	Muut päiväkodin lapset	Työntekijät
HA1	3	10	3
HA2	4	10	5
HE1	13	6	3
HE2	13	6	3
HP	10	15	5

Musiikkihetkiä järjestettiin useissa eri kokoonpanoissa. Osaan musiikkihetkistä osallistuivat kaikki päiväkodin lapset, kun taas osassa lapset oli jaettu pienempiin ikäryhmiin. Havainnointien avulla pystyimme huomiomaan, että päiväkotien musiikkihetkien osallistujamäärä vaikutti musiikkihetken etenemiseen sekä onnistumiseen. Koimme pienemmät ikäryhmät otollisemmiksi lapsille, sillä silloin musiikkihetken soveltuvuus ja opetus oli suurimmalle osalle sopivaa. Pienemmälle opetusryhmälle musiikkihetken ohjaajan oli helpompi ohjata ryhmää ja työskennellä kohti tavoitteita. Esimerkiksi yhdessä päiväkodeista järjestettiin 5-6-vuotiaille oma musiikkihetki, jossa harjoiteltiin vanhemmille lapsille vaikeustasoltaan sopivia lauluja.

Kokosimme musiikkihetkillä laulettu laulut yhdeksi listaksi ja merkitsimme laulun perään jokaisen päiväkodin tunnuksen, joka laulettiin kyseissä päiväkodissa. Tutkiessamme valmista listaa pystyimme tekemään johtopäätöksen siitä, että musiikkihetkissä käytetyissä lauluissa ei juuri ollut yhtäläisyyksiä. Yhteensä eri lauluja laulettiin 24 kappaletta, joista kuusitoista oli hengellisiä lauluja ja loput kahdeksan oli muita lauluja. Lauluja, joita musiikkihetkillä laulettiin useammin kuin kerran ovat: Terve teille lintuset/ May song (HE1 & HE2), Kiitän sua Jeesus/ Temmeskene Jesus (HE1 & HE2), Lensi maahan enkeli (HA2, HE1, HE2 & HP), Jumalan kämmenellä (HA1 & HP), Tahdon muistaa pitkäperjantain (HA1 & HA2), Pääsiäinen jatkoa saa (HA1 & HA2) ja Ilon päivä (HA1 & HA2).

Musiikkihetkillä käydyt keskustelut lauluista auttoivat lapsia innostumaan, kyselymään ja ottamaan kantaa aiheeseen. Osa musiikkihetkillä lauletuista lauluista liittyivät oleellisesti Raamatun kertomuksiin. Näitä pyrittiin yhdistelemään ja niis-

tä keskusteltiin musiikkihetkillä (HP, HE2, HA1 & HA2). Esimerkiksi musiikkihetkellä laulettu laulu Oksia ja vaatteita, jonka aikana lapset saivat heiluttaa tekemiään virpomisoksia musiikin tahdissa (HE1). Laulun jälkeen keskusteltiin siitä, kuinka virpomisokset kuvaavat palmunoksia, joita kansa heilutti Jeesuksen matkalla Jerusalemiin (HE1). Tärkeää on se, että lapsilla on mahdollisuus heti laulun jälkeen esittää aiheeseen liittyviä ajatuksia ja kysymyksiä, joihin kasvattajat ovat valmiita vastaamaan. Keskustelut tukevat uskontokasvatusta jonka myötä lapsi saa tukea kokonaisvaltaiseen kehitykseen.

Havainnoimamme musiikkihetket kestivät keskimäärin puoli tuntia ja ne sisälsivät erilaisia piirteitä. Lapset saivat kokeilla erilaisia soittimia ja soittaa niitä laulujen tahdissa sekä ylistyssoiton aikana. Ylistystanssi kuului osana musiikkihetkiin (HA1 & HP). ”Syntikivet” olivat tärkeässä asemassa musiikkihetkellä (HA2). Lapset saivat tuoda oman kivensä alttarille ja heille kerrottiin synnin merkityksestä (HA2). Kaikissa päiväkodeissa yhteisenä musiikkihetken piirteenä oli loppurukous, johon lapset saivat sanoa omia mahdollisia kiitosaiheita (HP, HA1, HA2, HE1 & HE2). Musiikkihetkiä elävöitti tutustuminen uusiin kieliin laulujen avulla, joita olivat esimerkiksi englantia, swahili ja viro (HE1, HE2 & HP). Ylistystanssilla lapset saivat osallistua musiikkihetkien toteuttamiseen omalla esiintymisellään (HA2 & HP). Lapset saivat musiikkihetkillä soittaa eri rytmisoittimia, kuten esimerkiksi rytmikapuloita ja rytmimunia (HA1, HA2, HE1 & HP).

Lasten käyttäytyminen musiikkihetkillä oli pääsääntöisesti rauhallista. Musiikkihetkien alussa ja laulujen aikana havaitsimme, että lapset olivat kiinnostuneita, keskittyneitä ja rauhallisia. Rauhattomuutta ja häiritsevää käytöstä saattoi havaita laulujen välissä sekä musiikkihetkien lopussa. Uusien laulujen opetteleminen ei välttämättä kiinnostanut kaikkia mutta lapset jaksoivat kuitenkin istua paikallaan laulun ajan.

7.4 Lasten kokemuksia hengellisestä musiikista

Lasten haastattelujen tarkoituksena oli saada lapsilta henkilökohtaisia tietoja juuri lauletuista hengellisistä lauluista. Millaisia kokemuksia ja ajatuksia lapsille

herää hengellisestä musiikista? Haastatteluihin osallistui kerralla 3-5 lasta. Pyrimme luomaan haastatteluissa vapautuneen ilmapiirin, jossa lapset pystyivät keskustelemaan rennosti.

Haastattelujen kulku sujui pääsääntöisesti haastattelukysymysten (LIITE 3) mukaan. Aluksi kesti hetken ennen kuin lapset uskalsivat kertoa ajatuksiaan. Haastattelun edetessä huomasimme, että lapset johdattelivat toisiaan keskustelun edetessä. Tehtävämme oli pitää haastattelu teemamme ympärillä. Annoimme kuitenkin haastattelun aikana lapsille enemmän mahdollisuuksia vapaaseen keskusteluun tarpeen vaatiessa. Edellä on otteita lasten haastatteluista.

- Mikä pääsiäisessä on parasta (haastattelija)?
- Kinder munat ja kun saa syödä ihan sikana karkkii (LE1).
- Se että Jeesus nousi taivaaseen (LE1).

- Oletteko jo istuttaneet pääsiäisruohon (haastattelija)?
- Ollaan (LP).
- Oletteko kotona istuttanut (haastattelija)?
- Ei, täällä vaan (LP).
- Okei. Mitäs silloin pääsiäisenä tapahtui, minkä takia me juhlimme pääsiäistä? (haastattelija.)
- No, Jumala kuoli siis nousi haudasta (LP).

Haastatteluiden aikana huomasimme eroja lasten osallistumisessa haastatteluun. Osa lapsista osallistui haastatteluun rohkeammin kun taas toiset olivat varautuneempia, eivätkä ottaneet osaa oma-aloitteisesti. Pidimme kuitenkin huolen siitä, että haastattelun aikana jokainen lapsi sai äänensä kuuluviin.

Päätimme kysymyksiä laatiessamme, että lähestymme tutkimustamme yhden lasten virren avulla. Tutkimuksemme ajankohdan ollessa pääsiäisen aikaan valitsimme Lensi maahan enkeli -virren (LIITE 2). Osa kysymyksistämme oli suunnattu kyseiseen virteeseen, jolloin koimme tärkeäksi, että lapsilla oli tuoreessa muistissa kyseinen virsi. Tämä helpottaisi lasten vastaamista kysymyksiimme. Sovimme päiväkotien kanssa etukäteen, että jokaisessa musiikkihetkessä lauletaan kyseinen virsi.

Pääasiassa Lensi maahan enkeli -virsi herätti lapsissa ilon- ja hyvän olon tunteita. Lapset olivat tietoisia virren sanoista ja siihen liittyvistä tapahtumista.

Mun mielestä se oli iloisen tyyppinen niin ku. Mulle tuli mieleen Jeesuksen hauta (LP).

Niistä opetuslapsista varmaan ku se enkeli tuli kertomaan niille (LE2).

Jotenki se liittyy pääsiäiseen varmasti. Jeesus nousi haudasta (LP).

Lasten haastatteluissa nousi esille pääsiäisen aika ja sen tapahtumat, kuten Jeesuksen ylösnousemus ja kuolema. Jeesuksen haudasta nouseminen herätti lapsissa keskustelua. He yrittivät muistella kyseisen virren sanoja ja tapahtumia.

Lensi maahan enkeli ja suuren kiven vieritte pois haudan suulta. Ja sen päälle istui ja puhui iloisesti. Jeesus nousi haudasta ja meni takas taivaaseen. (LA2)

Jeesus nousi haudasta. Mut arvaas mitä me syödään pääsiäisenä? (LE2)

Jeesus kuoli ja nousi haudasta (LP).

Jeesus nousi haudasta, kuoli ristillä ja meidän syntien takia (LA2).

Lasten hengellinen musiikki luo heille mielikuvaa Jumalasta ja Raamatun kertomuksista ymmärrettävällä ja mieleenpainuvalla tavalla (Kaskinen 2009, 184). Osalle haastattelemistamme lapsista Lensi maahan enkeli-virsi toi mieleen Raamatun eri tapahtumia, kuten esimerkiksi kertomuksen kahdesta kalasta ja viidestä leivästä.

Se että Jeesus nousi taivaaseen (LE1).

...Se sano et pääsiäisenä tuhat ihmistä kahdella kalalla ja viidellä leivällä. Se sano niin. (LP.)

7.5 Johtopäätöksiä ja pohdintaa tutkimustuloksista

Kerätessämme tutkimuksemme aineistoa näimme ja koimme kolmen eri päiväkodin toimintatapoja hengellisen musiikin käytöstä päiväkotien arjessa sekä uskontokasvatuksen tukena. Haastatteluiden myötä saimme kuulla aikuisten ja lasten näkemyksiä sekä kokemuksia tutkimuksemme aiheesta.

Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kannalta on mielestämme tärkeää, että lapsille tarjotaan monipuolista toimintaa. Hengellistä musiikkia voidaan elävöittää esimerkiksi soittamisella, liikunnalla ja tanssilla (Ruokonen 2007, 203). Hengellisen musiikin opettelun elävöittämisellä saadaan uutta mielenkiintoa oppimiseen. Kuva, sana, musiikki ja liike luovat hengellisen musiikin tunnelmaa ja sisältöä sekä ne toimivat myös kokonaisvaltaisena uskonnonilmaisuna. (Ruokonen 2007, 203.) Taiteiden, eritoten muusiikin merkitystä hengellisyyden ilmentämismuotona on aina pidetty tärkeässä asemassa kristinuskossa (Bunge 2008, 356). Musiikki ja musiikkituokiot luovat lapselle kannustavan ja iloisen ilmapiirin oppia (Paasolainen 2004, 187).

Mielestämme monipuoliset musiikkihetket ovat tärkeitä lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen kannalta. Musiikkihetkien havainnointien perusteella Ruokosen (2007, 203) teoria hengellisen musiikin monipuolisuuden tärkeydestä tukee näkemäämme ja kokemaamme käytännön tilanteissa. Havainnoimamme musiikkihetket sisälsivät soittoa, laulua, tanssia, kuuntelemista sekä keskustelua. Näin lapset saivat mahdollisuuden käyttää eri aistejaan ja taitojaan. Kun yhteen hetkeen yhdistetään monia eri elementtejä, voi musiikkihetkestä muodostua lapsille mielekäs oppimiskokemus.

Varhaiskasvatuksen perusteisiin on kirjattu taiteen merkitys lapsen kehityksessä. Siinä mainitaan, että lapselle on tärkeää saada kokemuksia taiteesta, taidoista ja ilmaisusta. Näiden kautta lapsen taidot kehittyvät yksilönä ja ryhmän jäsenenä. Varhaisessa iässä koetut taiteelliset peruskokemukset luovat pohjaa myöhemmille taidemieltymyksille. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 24–26.) Musiikin käyttö lapsen kanssa voi ilmentää uskonnollista kokemusta ja spirituaalisen herkkyyden esille tuomista (Tirri 2002, 21). Mielestämme olisi tärkeää antaa lapsille mahdollisimman paljon musiikillisia elämyksiä, jotka osaltaan tukevat lapsen kokonaisvaltaista kehitystä. Musiikkihetkiä järjestettiin säännöllisesti jokaisessa päiväkodissa mutta niiden määrissä oli eroja. Sopiesamme musiikkihetkien havainnointikertoja ilmeni, että musiikkihetkiä saattoi olla kerran viikossa ja toisaalla vain kaksi kertaa kuukaudessa. Mielestämme on tärkeää, että musiikkihetkiin panostetaan jo siksikin kun niiden määrä on vähäistä päiväkodin arjessa.

Vertaillessamme eri musiikkihetkiä huomasimme, että hyvin suunniteltu tuokio auttoi ylläpitämään lasten mielenkiintoa alusta loppuun asti. HavaitSIMME, että musiikkihetkeen panostaminen näkyy laulujen oppimisessa. Näemme musiikkikasvatuksen tärkeänä osana lapsen kokonaisvaltaista kehitystä. Varhaisiän musiikkikasvatus vaikuttaa lapsen taitojen ja tietojen kehittämiseen sekä yksilön persoonallisuuden muotoutumiseen (Hongisto-Åberg, Lindberg-Piiroinen & Mäkinen 1993, 9).

Varhaisiän musiikkikasvatuksessa oppimisen ja opettamisen kannalta on tärkeää, että kasvattajan kasvatuksellinen näkemys ja oma asenne musiikkia kohtaan ovat positiivisia (Hongisto-Åberg, Lindberg-Piiroinen & Mäkinen 1993, 9). Kasvattajien ammattitaito ja innostuneisuus heijastuu lasten oppimiseen. Musiikkihetkissä innostettiin ja rohkaistiin lapsia laulamaan ja esiintymään. Myönteisten esiintymiskokemusten kautta lapsi saa tukea itsetunnon kehitykseen (Ruokonen & Ruismäki 2010, 216).

Havainnoidessamme musiikkihetkillä huomasimme eri päiväkotien musiikkihetkien välillä olevan eroja. Mielestämme musiikkihetki onnistui päiväkodissa, jossa lastentarhanopettaja keskittyi ohjaamaan tuokiota ja elävöittämään laulua omilla eleillään, jolloin säestäjä sai keskittyä musiikin toteuttamiseen. Säestäjä oli musiikin ammattilainen, joka tuli opettamaan talon ulkopuolelta (HE 1&2). Huomasimme eron lasten keskittymisessä musiikkihetkillä, joissa elävä musiikki oli korvattu nauhalta tulevalle musiikilla tai säestystä ei ollut ollenkaan. Lapset olivat innostuneempia elävän musiikin parissa kuin nauhalta tulevan musiikin.

Aikuisilla on vastuu kertoa lapsille Raamatun kertomuksia ja totuuksia (Bunge 2008, 335). Koimme, että keskustelut hengellisestä musiikista musiikkihetkillä olivat opetuksen kannalta tärkeitä, sillä lapsille nousi mieleen kysymyksiä joidenkin laulujen sanoista. Kaskisen (2009,184) mukaan hengellinen musiikki voi olla apuna selkeyttämässä hengellisen elämän tärkeitä käsitteitä ja asioita. Mielestämme

Päiväkodeissa, joissa musiikkihetkillä keskusteltiin lauluista ja niiden sanomasta, lapset olivat valmiimpia vastaamaan esittämiimme hengellisiin kysymyksiin. Huomasimme lapsia haastatellessa, että usealle lapselle lauluista nousi esille hengellisiä asioita, joita ei varsinaisesti mainittu lauluissa. Kaskisen mukaan

(2009, 184) lasten hengellinen musiikki luo lapsille mielikuvaa Jumalasta ja raamatunkertomuksista ymmärrettävällä ja mieleenpainuvalla tavalla. Laulut toimivat miellelyhtymänä, jonka avulla lasten mieleen muistuu lauluista jo opittuja uskonnollisia kertomuksia ja tapahtumia.

Lapsilla saattaa olla voimakkaita ja suuria tunteita hengellisiä asioita kohtaan (Hay & Nye 1998, 80). Tämä ilmeni analysoidessamme lasten haastatteluita. Suurin osa haastattelemistamme lapsista olisivat keskustelleet mieluummin esimerkiksi kissoista ja koirista kuin hengellisistä asioista. Lapsen hengellisyydelle tunnusomainen piirre onkin konkreettisuus (Hietamäki 2011, 15). Pohdimme keskustelua hengellisyydestä. Voiko lasten hengellisyys ilmentyä arkipäivän asioiden kautta? Lapset eivät useinkaan puhu suoraan hengellisistä asioista, vaan ne tulevat epäsuorasti esille joidenkin muiden aihepiirien yhteydestä (Tirri 2002, 24).

Uskonnollisissa kokemuksissa tunne, toiminta, elämys, ymmärrys ja mielikuvi- tus vaikuttavat lapsen oivaltamiseen kokonaisvaltaisesti (Kangasmaa, Petäjä & Vuorelma 2008b, 44). Tutkimuksemme aikana olemme pyrkineet selvittämään hengellisen musiikin vaikutusta lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen. Työmme lopussa voimmekin todeta teorian ja tutkimustulosten perusteella hengellisen musiikin olevan yhtenä osatekijänä lapsen kokonaisvaltaisessa kehityksessä.

7.6 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksessamme halusimme tutkia kristillisten päiväkotien hengellisen musiikin käyttöä ja sitä kuinka se tukee uskontokasvatusta. Toimme myös tutkimuksessamme esille lasten kokemuksia ja ajatuksia hengellisestä musiikista. Tutkimuksemme oli mielestämme tarpeellinen, koska halusimme selvittää kuinka hengellinen musiikki on läsnä paikassa jossa sen käytölle on kaikki edellytykset ja mahdollisuudet toteuttaa. Mediassa on viime vuosina käyty keskustelua esimerkiksi Suvivirren laulamisesta kevätjuhlassa. Olimme huolissamme hengellisen musiikin käyttökulttuurista sekä kristillisten traditioiden ylläpitämisestä.

Aloitimme tutkimuksemme syksyllä 2010. Jolloin suunnittelimme tutkimuksen aihetta, sen rajaamista ja toteuttamista. Keväällä 2011 ryhdyimme keräämään tutkimusaineistoa. Kesällä 2011 aloitimme teoriatiedon kirjoittamisen sekä aineistojen analyysin. Syksyllä 2011 viimeistelimme ja kirjoitimme työtämme puhtaaksi. Aikataulumme on ollut nopea, mutta olemme saaneet keskittyä työhömmme täyspäiväisesti.

Aloittaessamme tutkimusta lähdimme tutkimukseen avoimin ja vastaanottavaisin mielin. Kristilliset päiväkodit olivat meille lähes tuntematon alue, kuitenkin meillä oli joitakin ennakkokäsityksiä niistä. Saimme monille omille ajatuksillemme uusia näkemyksiä tutkimuksen edetessä, kuten hengellisen muusikin monipuolisuudesta ja sen näkymisestä päiväkodeissa.

Aineiston keruu sujui mielestämme pääasiallisesti hyvin. Osallistuimme molemmat jokaiseen havainnointikertaan sekä haastattelutilanteisiin. Useammalla havainnointikerralla voidaan varmistaa aineistonkeruumenetelmän tarkkuus ja useamman havainnoitsijan käytöllä voidaan taata tutkimuksen objektiivisuus (Eskola & Suoranta 1998, 214–215). Lasten haastattelut olivat haasteellisia, mutta halusimme kuitenkin saada myös lapsen äänen kuuluville työssämme. Osa lapsista oli haastatteluhetkillä varsin levottomia ja he halusivat päästä tekemään jotakin mukavampaa. Jälkeenpäin pohdimme, olisiko haastattelut pitänyt ajoittaa johonkin muuhun ajankohtaan, jolloin lapset olisivat jaksaneet paremmin keskittyä kysymyksiimme. Pohdimme, asetimmeko odotukset lasten vastauksista liian korkealle?

Työntekijöiden sitoutuminen yhteistyöhön oli meille positiivinen kokemus. Se oli tutkimuksemme suuri voimavara. Haastattelujen toteuttaminen kirjallisena työntekijöille antoi heille aikaa pohtia ja vastata rauhassa esittämiimme kysymyksiin. Vastausten perusteella voimme todeta saaneemme hyviä vastauksia mutta uskomme, että olisimme voineet saada kattavampia vastauksia haastatteleamalla työntekijöitä kasvotusten.

Luotettavuus tutkimuksessamme tulee meidän mielestämme esille omasta läsnäolostamme. Olemme jalkautuneet päiväkoteihin ja niiden arkeen. Raportoimme näkemämme, kokemamme ja kuulemamme sellaisenaan.

8 POHDINTA

8.1 Tutkimuksen eettisyys

Sanat etiikka ja moraalit tulevat kreikan kielestä sanoista *ethos* ja *mores*. Näistä sanoista johdetuilla etiikalla ja moraalilla tarkoitetaan sellaisia tottumuksia, tapoja sekä rajoituksia, jotka säätelevät ihmisten keskinäistä elämää. Läheisesti etiikka ja moraalit ovat läsnä sellaisissa tilanteissa, joissa ei ole yhtä oikeaa ratkaisua. (Kuula 2006, 21.)

Eettiseen ajatteluun tarvitaan kykyä nähdä tilanne sekä omien että yhteisön arvojen kautta ja pyrkiä luomaan päätös oikeasta ja väärästä toiminnasta kyseisessä tilanteessa. Myös tutkimusta tehdessä tutkijalla on eettinen vastuu (Kuula 2006, 21). Eettisyyden merkitystä on hyvä pohtia tutkimuksen eri vaiheissa, kuten esimerkiksi tutkimuslupa, tutkimusaineiston keruu sekä tutkimuksesta tiedottaminen (Eskola & Suoranta 1998, 52–53). Eri lakien ja eettisten normien tunteminen auttaa tutkijaa konkreettisissa ratkaisuissa, mutta itse tutkimustyössä tutkijan on itse tehtävä ratkaisut ja kantaa niistä vastuu (Kuula 2006, 21).

Lasten parissa tehdyssä tutkimuksessa tulee aina muistaa eettinen näkökulma. Ensimmäisenä tulee hankkia kirjallinen lupa tai suostumus lapsen osallistumisesta tutkimukseen lapsen huoltajalta (Kuula 2006, 147). Saatuamme yhteistyökumppanit teimme suostumuslomakkeet (LIITE 5) vanhemmille, jotka päiväkodin henkilökunta jakoi tutkimukseen osallistuvien lasten huoltajille. Vanhemmille tulee selkeästi tuoda esille tutkimuksen tavoitteet, toteutettavat menetelmät sekä lapsilta vaadittavat asemat (Ruoppila 1999, 32). Myös tietojen käsittely ja raportointi sekä tutkimukseen osallistujien anonymiteetin takaaminen tulee tuoda vanhemmille esille (Ruoppila 1999,32). Saatuamme vanhemmilta suostumuslomakkeet täytettyinä pystyimme aloittamaan varsinaisen tutkimuksemme. Tutkimukseen olivat suostuvaisia osallistumaan kaikki lukuun ottamatta yhtä perhettä, jossa tutkimukseen osallistumisen uskottiin olevan lapselle liian stressaavaa sekä haastavaa.

Lapsille tulee kertoa tutkimuksesta, mistä siinä on kysymys ja mitä heiltä odotetaan (Ruoppila 1999, 38). Päiväkotien viikko-ohjelmiin oli kirjattu meidän havainnointiaikamme sekä haastatteluaika, jolloin vanhemmat olivat tietoisia asiasta. Tutkimuksen seuraavana vaiheena kerroimme tutkimukseen osallistuville lapsille mitä teemme ja mitä heiltä odotetaan. Havainnointimme alussa esittäydymme ja kerroimme tutkimuksestamme. Kerroimme, että olimme kiinnostuneita lasten laulamista sekä lauluhetkessä olemisesta.

Haastattelutilanteessa kysyimme lapsilta suullisesti, halusivatko he osallistua haastatteluun. Jos lapsi kieltäytyy haastatteluun osallistumisesta, ei häntä voida siihen velvoittaa (Kuula 2006, 148). Kaikki valitsemamme lapset olivat halukkaita osallistumaan. Haastattelun alussa kerroimme lapsille, että nauhoitamme haastattelun, jotta voisimme myöhemmin kuunnella keskusteluamme. Esittelimme myös nauhoituslaitettamme lapsille. Olemme säilyttäneet ja suojanneet tutkimusaineiston tarkasti sekä huolellisesti.

Työn eettisyys on ollut meille koko työprosessin ajan tärkeää. Olemme ottaneet huomioon lasten osallisuuden tutkimustyössä ja halunneet suojata lasten yksityisyyttä. Lapsilähtöisyys on ollut vahvana teemana työmme toteuttamisessa.

8.2 Hengellinen musiikki päiväkodissa

Opinnäytetyötä aloittaessa meillä ei ollut juurikaan tietoa hengellisen musiikin käytöstä varhaiskasvatuksessa. Aihe kuitenkin kiinnosti meitä kirkollisen suuntautumisemme vuoksi. Saimme opinnäytetyöprosessin aikana kokea hengellisen musiikin merkityksen ja sen pohjalta haluamme pohtia hengellisen musiikin tukea varhaiskasvatuksen uskontokasvatuksessa.

Olemme mielissämme siitä, että tutkimissamme päiväkodeissa hengellisen musiikin osuus on suuri. Yleinen keskustelu mediassa hengellisen musiikin vähentämisestä päiväkodeissa ja kouluissa asettaa mielestämme sen aseman uhaetuksi. Näemme kulttuurin ja perinteen jatkumon tuleville sukupolville tärkeäksi, koska koemme kristillisyyden osana suomalaista arkipäivää ja arvopohjaa. Us-

kontokasvatuksen avulla lapsi saa kokemuksia maamme kulttuurin juurista sekä siihen liittymisestä ja jatkuvuudesta (Saarinen 2002, 10–11). Myös hengellisen musiikkiperinteen jatkumisen ja vaalimisen myötä voidaan ylläpitää kristillisiä traditioita ja niiden jatkumoa (Hiilamo 2007, 129). Työtä tehdessämme pohdimme, kuinka tärkeää hengellisen musiikin käyttö on kristillisten perinteiden jatkumisen kannalta. Näemme niiden jatkumisen myös yleissivistävänä tekijänä. Hengellinen musiikki kuuluu kiinteästi kulttuurimme uskonnolliseen traditioon ja kirkkovuoden kiertoon liittyviin juhliin (Ruokonen 2007, 201). Kristillisten traditioiden ei tulisi olla väkinäisiä. Esimerkiksi laulun ja musiikin avulla traditiot voivat muodostua positiivisiksi kokemuksiksi. (Hietämäki 2011, 15.) Kristillisten perinteiden jatkumisen merkitys sekä lapsen spiritualiteetin kokonaisvaltainen tukeminen eivät kuitenkaan nousseet kasvattajien haastatteluista esille. Pohdimme, vaikuttaako hengellisyyden jatkuva läsnäolo päiväkodeissa siihen, ettei haastatteluista noussut esille edellä mainittuja asioita.

Hengellisen musiikin tulevaisuus yleisellä tasolla varhaiskasvatuksessa mietityttää meitä. Kuinka sitä voisi kehittää? Tutkimissamme kristillisissä päiväkodeissa hengellinen musiikki kuului arkipäivään. Kuinka hengellistä musiikkia voitaisiin tarjota kaikille halukkaille lapsille mahdolliseksi? Työntekijöiden oma kiinnostus sekä avoin suhtautuminen hengelliseen musiikkiin ja sen käyttämiseen opetusvälineenä on yhtenä edellytyksenä kristillisten perinteiden jatkumossa. Tässä kuitenkin tulee ottaa huomioon lasten eri uskontokuntiin kuulumisen ja kirkkoon kuulumattomuus, joka on tällä hetkellä lisääntynyt Suomessa.

Mielestämme hengellisen musiikin tulevaisuuden turvaaminen varhaiskasvatuksessa on myös enenevässä määrin seurakuntien tehtävä. Päivähoidon yhteistyö seurakunnan kanssa on virsikasvatuksen kannalta erittäin tärkeää. (Haunio 2004, 194). Seurakuntien, päiväkotien ja koulujen yhteistyötä tulisi tukea ja rohkaista. Seurakunnat pystyvät tukemaan päiväkotien uskonnollista kasvatusta moniammatillisella osaamisella.

Opinnäytetyömme aihe rajautui kristillisiin päiväkoteihin. Työmme aikana meille nousi usein mielenkiinto myös kunnallisia päiväkoteja kohtaan. Kuinka hengellinen musiikki näkyy siellä? Olisi mielenkiintoista saada tietää tulevaisuudessa hengellisen musiikin näkyvyyttä ja merkitystä kunnallisen päivähoidon sektorilla.

8.3 Ammatillinen kehittyminen

Opinnäytetyöprosessi on ollut antoisa ja opettavainen osa ammatillista kasvumme. Työmme käynnistäminen oli aluksi vaikeaa. Vaikka aiheemme oli tiedossa alusta asti, koimme sen haastavaksi itsellemme. Aiheen muodostuminen sekä rajaaminen kestivät kauan ja teimme paljon töitä sen eteen. Työn perinpohjainen suunnittelu oli tärkeää oman itsemme kehittymisen kannalta. Opinnäytetyö on kulkenut tiiviisti mukana viimeisen puolentoista vuoden ajan. Tiivis aikataulu vaati hyvää suunnittelua, kokonaisvaltaista parityöskentelyä ja tahtoa saada opinnäytetyö valmiiksi kunnialla.

Diakonin ammatillinen kehittyminen on näkynyt työssämme alusta asti. Kristillisuus on ollut läsnä työssämme ja olemme saaneet laajempaa näkökulmaa diakonin työhön. Olemme pohtineet mahdollisuuksiamme tulevaisuudessa kirkon työntekijöinä. Kirkon työntekijöinä meillä on mahdollisuudet perheiden kautta olla osallisena lapsen varhaiskasvatuksessa (Lapsi on osallinen 2008, 34). Näemme diakoniatyön haasteena ennaltaehkäisevän perhetyön tukemisen. Mielestämme olisi tärkeää saada lapsiperheet lähemmäksi diakoniatyötä ja sitä kautta auttaa perheitä selviytymään arjessa.

Lastentarhanopettajan pätevyyden osalta ammatillinen kasvumme on kehittynyt erityisesti esikouluikäisten varhaiskasvatuksessa. Olemme huomanneet lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen tärkeyden ja kuinka tärkeää on antaa lapselle tilaisuus kasvaa omien rajojen puitteissa. Jokainen lapsi on yksilö, jolle tulisi antaa tarvittava tuki ja tila kokonaisvaltaiseen kehitykseen.

Tulevina lastentarhanopettajina olemme tutkimuksemme kautta saaneet hyvät lähtökohdat uskontokasvatuksen toteuttamiseen. Kasvatusyhteistyö päiväkodin ja vanhempien välillä on tärkeää uskontokasvatuksen kannalta, jolloin lapselle voidaan tarjota haluttu uskonnollinen opetus. Koemme kasvatuskumppanuuden merkityksellisenä vanhempien kanssa ja tulevina lastentarhanopettajina näemme sen voimavarana lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle.

Lasten hengellinen musiikki on tullut työmme kautta tutuksi alueeksi. Olemme saaneet huomata sen monipuolisuuden ja rikkauden. Päiväkotivierailujen aika-

na olemme pystyneet arvioimaan toimintoja niin kriittisesti kuin positiivisestikin. Olemme sisäistäneet uusia tapoja opettaa ja oppia.

Saadessamme opinnäytetyöprosessin loppuvaiheeseen voimme tyytyväisin mielin katsoa menneeseen. Koemme kasvaneemme henkisesti ja ammatillisesti. Olemme tyytyväisiä opinnäytetyöprosessiin ja sen aikana oppimaamme.

LÄHTEET

- Ahteenmäki-Pelkonen, Leena 1993. Päivähoidon uskontokasvatus. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Alasuutari, Maarit 2005. Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelussa? Teoksessa Haastattelu: tutkimus tilanteet ja vuorovaikutus. Johanna Ruusuvoori & Liisa Tiittula (toim.) Tampere: Vastapaino, 145–162.
- Bunge, Marcia J 2008. Biblical and Theological Perspectives on children, parents and "best practices" for faith formation: resources for child, youth and family ministry today. *Dialog: A journal of theology*. Volume 47, number 4, 348-360.
- Dunderfelt, Tony 1990. Elämänkaari psykologia. Helsinki: WSOY. 9. uudistettu painos, 1997.
- Eerola, Kaija 1997 Toinen painos 2001. Musiikki lapsityössä. Teoksessa Liisa Luukkonen (toim.) Nollasta neljääntoista: Käsikirja seurakuntien lapsi- ja varhaisnuorisotyöhön. Helsinki: LK-kirjat, 164–169.
- Eerola, Kaija 2004. Lasten virsi tukee uskontokasvatusta. Teoksessa Juhani Haapasalo, Liisa Lauerma, Martti Nissinen & Pekka Suikkanen (toim.) Kirkkomusiikki. Helsinki: Edita Prima Oy, 68–69.
- Eerola, Kaija 2005. Musiikin lumous. Teoksessa Kalevi Virtanen (toim.) Kohti leikkivää kirkkoa. Helsinki: Lasten keskus, 76—86.
- Eerola, Kaija 2009. Lasten virsi ja musiikkikasvatus. Teoksessa Kaija Eerola Virikkeitä lasten virteen. Helsinki: Lasten keskus, 183–184.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Espoon kristillinen koulu i.a. Viitattu 17.8.2011. www.eykk.com
- Halmetoja, Annukka; Luukkanen, Nana & Manner, Heidi 2008. Haistellen, maistellen ja körötellen: toiminnallisia hartauksia seurakuntien perhekerhoille. Diakonia-amattikorkeakoulu. Pieksämäen toimipaikka. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Haunio, Anna-Liisa 2004. Lasten urku- ja virsikonsertti. Teoksessa Leena Heinenon, Juha Luodeslampi & Leena Salmensaari (toim.) Lapsityön käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy, 189–195.
- Hay, Davis & Nye, Rebecca 1998. The spirit of the child. London: Fount, 79-91.

- Hietämäki, Tuula 2011. Lapsen kanssa lähemmäs pyhää. Kirkko ja kaupunki 28.9 (36), 14–15.
- Hiilamo, Kirsi 2007. Hengellinen musiikki kodissa. Teoksessa Timo Ryhänen (toim.) Ajan virrassa. Elämän kaari. Helsinki: Weiling+Göös, 108–139.
- Hirvonen, Riitta 2009. Ystävä sä lapsien: Lasten virret ja hengelliset laulut suomenkielisissä kokoelmissa 1824–1938 ja niiden vaikutukset vuoden 1938 virsikirjaan. Vantaa: Riitta Hirvonen.
- Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirja paja.
- Kaarakainen, Minna 2004. Hoivayrityksen perustaminen ja toiminta ohjaava lainsäädäntö. Teoksessa Sari Rissanen & Sirkka Sinkkonen (toim.) Hoivayrittäjäyys. Jyväskylä: PS-Kustannus. 51-66.
- Kallioniemi, Arto 2008. Uskontokasvatus varhaiskasvatuksessa. Kansanlastentarhasta päiväkotiin. Teoksessa Tiina Kangasmaa, Heljä Petäjä & Päivi Vuorelma (toim.) Lapsenkaltainen: uskonnolliskatsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten keskus, 9–23.
- Kangasmaa, Tiina; Petäjä, Heljä & Vuorelma, Päivi 2008a. Lapsella on oikeus omaan uskontoon. Teoksessa Tiina Kangasmaa, Heljä Petäjä & Päivi Vuorelma (toim.) Lapsenkaltainen: uskonnolliskatsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten keskus, 39–41.
- Kangasmaa, Tiina; Petäjä, Heljä & Vuorelma, Päivi 2008b. Lapsen uskon kehitys. Teoksessa Tiina Kangasmaa, Heljä Petäjä & Päivi Vuorelma (toim.) Lapsenkaltainen: uskonnolliskatsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten keskus, 42–46.
- Kaskinen, Anna-Mari 2009. Ajatuksia lasten virren tekstien pohjalta. Teoksessa Kaija Eerola (toim.) Virikkeitä lasten virteen. Helsinki: Lasten keskus, 184–185.
- Keski-Uudenmaan kristillisen koulun ja päiväkodin kannatusyhdistys ry. 2007. Viitattu 17.8.2011. www.kristillinenkoulu.net
- Kirmanen, Tiina 1999. Haastattelu lapsen ja aikuisen kohtaamisena – kokemuksia lasten pelkojen tutkimisesta. Teoksessa Isto Ruoppila, Eeva Hujala, Kirsti Karila, Jarmo Kinos, Pirkko Niiranen & Mikko Ojala (toim.) Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmät. Jyväskylä: Atena, 194–217.

- Kristillinen koulu ja päiväkotit i.a. Päiväkotit. Viitattu 10.11.2011.
www.kristillinenkoulu.org
- Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Laki 304/83 2a §. Laki päivähoiton uskonnollisesta kasvatuksesta. Viitattu 26.9.2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>
- Laki 36/1973. Laki lasten päivähoitosta. Finlex i.a. Viitattu 17.8.2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>
- Lapsi on osallinen: Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämissasiakirja 2008. Helsinki: Kirkkohallitus, Kirkon kasvatus- ja nuorisotyö.
- Lindfors, Helena 2008. Perinne elämäksi. Teoksessa Jouko Porkka (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: Lastenkeskus/LK-kirjat, 255–282.
- Luukkonen, Liisa 1997. Lapsen kehitys. Teoksessa Liisa Luukkonen (toim.) Nollasta neljään toista: käsikirja seurakuntien lapsi- ja varhaisnuorisotyöhön. Helsinki: LK-kirjat, 30–49. Toinen painos, 2001.
- Luumi, Pertti 2001. Symbolididaktiikan mahdollisuudet uskontokasvatuksessa. Teoksessa Jaakko Salminen (toim.) Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus. Helsinki: Helsingin yliopisto, 139–161.
- Luumi, Pertti 2002. Esteettis- uskonnollinen kasvatus. Teoksessa Seija Saari (toim.) Kaikille tilaa riittää: Päivähoiton uskontokasvatus. Helsinki: Lasten Keskus, 36–42.
- Marjanen, Jaana 2009, Lasten virsi, raamattu ja kirkkovuosi. Teoksessa Kaija Eerola (toim.) Virikkeitä lasten virteen. Helsinki: Lasten keskus, 185–193.
- Marjanen, Kaarina 2009. Musiikkisuunnittelu varhaisiän musiikinopetuksen näkökulmasta. Teoksessa Jukka Louhivaara, Pirkko Paananen & Lauri Väkevä (toim.) Musiikkikasvatus: näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen. Jyväskylä: Suomen Musiikkikasvatusseura — FiSME r.y, 385–405.
- Mattila, Sirkka 2008. Uskontokasvatuksen orientaatio. Teoksessa Tiina Kangasmaa, Heljä Petäjä & Päivi Vuorelma (toim.) Lapsenkaltainen: uskonnolliskatsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten keskus, 62–68.

- Muhonen, Mervi & Tirri, Kirsi 2008. Mitä on kristillinen kasvatust? Teoksessa Jouko Porkka (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: Lastenkeskus/ LK-kirjat. 63–82.
- Nurmi, Jari-Erik; Ahonen, Timo; Lyytinen, Heikki; Lyytinen, Paula; Pulkkinen, Lea & Ruoppila, Isto 2009. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY. 1.-4. painos, 2010
- Opetus- ja kulttuuriministeriö i.a. Esiopetus. Viitattu 15.8.2011. http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/yleissivistavae_koulutus/esiopetus/?lang=fi
- Opetushallitus 2010. Oikeus esiopetukseen. Viitattu 21.10.2011. http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/esiopetus/oikeus_esiopetukseen
- Paasolainen, Tuuli 2004. Musiikki lasten kanssa. Teoksessa Leena Heinonen, Juha Luodeslampi & Leena Salmensaari (toim.). Lapsityön käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy, 183–188.
- Pajamo, Reijo & Tuppurainen Erkki 2004. Suomen musiikin historia, kirkkomusiikki. Helsinki: WSOY.
- Petäjä, Heljä & Kangasmaa, Tiina 2006. Vasu ohjaa ja opastaa – kuin keittokirja kokkia. Seurakuntien Lapsityön Keskus ry. Viitattu 10.8.2011 http://www.evl-slk.fi/kirkon_varhaiskasvatus/tukea_varhaiskasvatuksen_uskontokasvatukseen/vasu_ohjaa_ja_opastaa/
- Petäjä, Heljä 2008. Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus. Teoksessa Jouko Porkka (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: Lastenkeskus/LK-kirjat, 121–130.
- Päivähoidon uskontokasvatus. Onks enkeleitä olemassa? – näkökulmia päivähoidon uskontokasvatukseen 2011. Viitattu 5.9.2011. http://www.kirkonrotta.fi/attachments/paivahoidonuskontokasvatusv_almissmallfile.pdf
- Päiväkodin uskonnollinen kasvatust 1983. Kaisa Eskelinen (toim.) Helsinki: Lasten Keskus.
- Päiväkoti Agape varhaiskasvatussuunnitelma i.a. Viitattu 17.8.2011. <http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/63175a004a175db798e5f83d8d1d4668/Pk+Agapen+vasu160211.pdf?MOD=AJPERES&lmod=1276399571>

- Ruokonen, Inkeri 2007. Musiikki uskonnon opetuksessa. Teoksessa Juha Luodeslampi & Sari Nevalainen (toim.) Opetan uskontoa alakoulussa. Helsinki: Lasten keskus, 199–211.
- Ruokonen, Inkeri & Ruismäki, Heikki 2010. Musiikin merkitys lapsen kauneudentajuun ja ihmisyyteen kasvamisessa. Teoksessa Martin Ubani, Arto Kallioniemi & Juha Luodeslampi (toim.) Kokonaisvaltainen kasvatustieteellinen tutkimus ja uskonto. Helsinki: Lasten keskus, 209–224.
- Ruoppila, Isto 1999. Lasten tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Teoksessa Isto Ruoppila, Eeva Hujala, Kirsti Karila, Jarmo Kinos, Pirkko Niiranen & Mikko Ojala (toim.) Varhaiskasvatustieteellisen tutkimusmenetelmät. Jyväskylä: Atena, 26–51.
- Räsänen, Antti 2001. Lapsen käsitys Jumalasta. Teoksessa Jaakko Salminen (toim.) Varhaiskasvatustieteellinen uskontokasvatustieteellinen tutkimus. Helsinki: Helsingin yliopisto, 79–95.
- Saarinen, Seija 2002. Uskontokasvatustieteellisen arkeen ja juhlaan. Teoksessa Seija Saarinen (toim.) Kaikille tilaa riittää: Päivähoidon uskontokasvatustieteellinen tutkimus. Helsinki: Lasten Keskus, 10–16.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2010. Päivähoito. Viitattu 15.8.2011. http://www.stm.fi/lapset/palvelut_perheille/paivahoito
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a. Aamenesta öylättiin. Päivähoidon uskontokasvatustieteellinen tutkimus. Viitattu 5.8.2011. http://www.evli2.fi/sanasto/index.php/P%C3%A4iv%C3%A4hoidon_uskontokasvatustieteellinen_tutkimus
- Suomen evankelis-luterilaisen kirkon virsikirja. Hyväksytty kirkolliskokouksen ylimääräisessä istunnossa 13. helmikuuta 1986. Helsinki: Kirkkopalvelut.
- Tirri, Kirsi 2001. Lapsen spiritualiteettiä herkkyyttä toiselle todellisuudelle. Pikkuväki 2, 8–10.
- Tirri, Kirsi 2002. Lapsen uskon maailma ja sen kohtaaminen. Teoksessa Seija Saarinen (toim.) Kaikille tilaa riittää: Päivähoidon uskontokasvatustieteellinen tutkimus. Helsinki: Lasten Keskus, 17–27.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Tammi.
- Törrönen, Maritta 1999. Lapsi ja osallistuva havainnoiminen. Teoksessa Teoksessa Isto Ruoppila, Eeva Hujala, Kirsti Karila, Jarmo Kinos, Pirkko Niiranen & Mikko Ojala (toim.) Varhaiskasvatustieteellisen tutkimusmenetelmät. Jyväskylä: Atena, 218–233.

- Ubani, Martin 2010. Lapsen kokonaisvaltaisuus uskontokasvatuksessa. Teoksessa Martin Ubani, Arto Kallioniemi & Juha Luodeslampi (toim.) Kokonaisvaltainen kasvatus: lapsi ja uskonto. Helsinki: Lasten keskus, 39–53.
- Unicef 2011. Mikä on lapsen oikeuksien sopimus? Viitattu 3.9.2011 <http://www.unicef.fi/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus>
- Varhaisiän musiikkikasvatus seurakunnassa 2004. Suomen ev.lut. kirkkohallituksen julkaisuja 2004:8.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Viitattu 17.8.2011. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/7eef5448-e8a3-4887-ab97-19719ea74066>
- Vatanen, Osmo 2003. Laulu ja soitto. Teoksessa Seppo Häyrynen, Heikki Kotila & Osmo Vatanen (toim.) Spiritualiteetin käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 317–329.
- Vuorialho, Maria 2006. Musiikki alle kouluikäisen lapsen uskontokasvatuksen tukena: Kiitos laulu soi! – vihkonen kasvattajalle. Diakoniamattikorkeakoulu. Helsingin toimipaikka. Diakoninen sosiaali-, terveys- ja kasvatusalan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Välimäki, Anna-Leena 2008. Esipuhe. Uskonnolliskatsomuksellinen orientaation merkitys osana varhaiskasvatuksen kokonaisuutta. Teoksessa Tiina Kangasmaa, Heljä Petäjä & Päivi Vuorelma(toim.) Lapsenkaltainen: uskonnolliskatsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten keskus, 6–8.

LIITE 1 Työntekijöiden haastattelukaavake

1. Missä tilanteissa hengellisiä lauluja käytetään esiopetusikäisten lasten päivähoidossa?
2. Tulisiko mielestänne hengellisiä lauluja käyttää enemmän tai vähemmän esiopetusikäisten lasten päivähoidossa?
3. Kuinka paljon hengellisistä lauluista käydään keskustelua yhdessä esiopetusikäisten lasten kanssa esim. musiikkituokion päätteeksi?
4. Millaisia ajatuksia tai kysymyksiä laulut ovat herättäneet lapsissa, vai ovatko?
5. Kuinka tarpeellisena näette hengellisten laulujen käytön esiopetusikäisten lasten varhaiskasvatuksessa sekä uskontokasvatuksessa?
6. Haluaisitteko mainita jotakin muuta hengellisten laulujen käytöstä esiopetusikäisten lasten varhaiskasvatuksessa?

LIITE 2 Lensi maahan enkeli- virsi

1. Lensi maahan enkeli
joutui sampi tuulta.
Suuren kiven vieritti
hän syrjään haudan suulta.
Suuren kiven vieritti
hän syrjään haudan suulta.
2. Kivelle hän istahti,
puhui iloisesti;
Jeesus nousi haudastaan
ja elää ikuisesti.
Jeesus nousi haudastaan
ja elää ikuisesti.
3. Jeesus, taivaan kuningas,
kuolon vallan voitti.
Jälkeen pitkäperjantain
näin pääsiäinen koitti.
Jälkeen pitkäperjantain
näin pääsiäinen koitti.
4. Niin kuin taivaan enkeli
mekin iloitsemme.
Saamme rientää kertomaan:
Nyt elää Jeesuksemme.
Saamme rientää kertomaan:
Nyt elää Jeesuksemme.

LIITE 3 Lasten haastattelukysymykset

1. Muistatko, mitä lauluja musiikkihetkessä laulettiin?
2. Muistatko laulun "Lensi Maahan enkeli" Mistä laulussa kerrottiin?
3. Mitä ajatuksia sinulle tulee tästä laulusta?

LIITE 4 Musiikkihetken havainnointikaavake

Päiväkoti _____

Havainnointikerta _____

Osallistujat	Esikoululaiset	muut lapset	päiväkodin	päiväkodin työntekijät
Osallistujien lukumäärä				

1 Musiikkihetkellä laulettu laulut:

1. _____ 6. _____

2. _____ 7. _____

3. _____ 8. _____

4. _____ 9. _____

5. _____ 10. _____

2 Musiikkihetkellä laulettiin hengellisiä lauluja ___ kpl.

3 Lauletuista lauluista keskusteltiin yhdessä vähän___ paljon___

- Millaisia asioita lauluista nousi esille?

4 Esikouluikäiset lapset osallistuivat lauluihin/leikkeihin

laulut	kaikki lapset	melkein kaikki	ei kukaan

5 Lapset jaksoivat keskittyä kuuntelemaan laulujen sanomaa, vaikka eivät osanneet laulua/sanoja

kaikki lapset ____ melkein kaikki ____ ei kukaan ____

6 Lapset osallistuivat sanojen opetteluun

kaikki lapset ____ melkein kaikki ____ ei kukaan ____

- Kuinka lauluja/sanoja opeteltiin?

LIITE 5 Suostumuslomake

Hei!

Olemme sosionomi/diakoni opiskelijoita Helsingin Diakonia-ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyön, jonka aihe on Hengellisen musiikkiperinteen traditio kristillisissä päiväkodeissa. Yhteistyökumppaneinamme on kolme kristillistä päiväkotia, joista yksi on päiväkotia _____. Opinnäytetyössämme haluamme selvittää lasten (esikouluikäisten) osallistumista ja osaamista virsien ja hengellisten laulujen laulamiseen. Haluamme myös selvittää kuinka lapset ymmärtävät laulujen sisällön. Havainnointi ja haastattelu ovat täysin luottamuksellisia ja tuloksia käytetään anonyymeinä opinnäytetyössä. Osallistumme huhtikuussa kahteen päiväkodin musiikkihetkeen. Palautattehan kyselylomakkeen keskiviikkoon 30.3 mennessä päiväkotiin.

Lastani saa havainnoida kyllä / ei

Lastani saa haastatella opinnäytetyöhön kyllä / ei

Ystävällisin terveisin, Kaisa Kiiski ja Henna Laakkonen